

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἔτος 59 – Τεύχος 10

Νοέμβριος 2010

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ του Μακ. Αρχιεπισκόπου Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδου Εκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς
Ἑπιχειρήσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ: Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κηφισίας κ. Κύριλλος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2010 ΜΕ ΕΝΙΑΥΣΙΑ ΘΗΤΕΙΑ: π. Δημήτριος Τζέρπος, π. Σωφρόνιος Γκουτζίνης, π. Νεόφυτος Ραφαηλίδης, π. Γεράσιμος Ζαμπέλης, π. Ἀθανάσιος Γκίκας καὶ ὁ κ. Παναγιώτης Σκαλτσῆς. – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΥΛΗΣ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη. – ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Χαράλαμπος Κωστόπουλος – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη, Κων. Χολέβας καὶ Βασίλειος Τζέρπος. – ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ - ΕΚΤΥΠΩΣΗ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἑπεύθυνος Τυπογραφείου: Ν. Κάλτζιας, Ἰασίου 1 – 115 21 Ἀθήνα, Τηλ.: 210-7272.356 – Fax 210-7272.380. Τιμὴ τεύχους 1 € (γὰρ ὅσους δὲν τὸ δικαιοῦνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἰωάννου Γενναδίου 14, 115 21, ΑΘΗΝΑ Τηλ: 210 72.72.253, Fax: 210 72.72.251

e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Στὸ παρὸν τεύχος φιλοξενοῦνται ἔργα τοῦ Ν. Φεντούρα.

(Ἐξώφυλλο: Λιτανεία τῆς Ἀναστάσεως τῶν Ἁγίων Πατέρων).

Τὸ Περιοδικό «Ἐφημέριος» δὲν εὐθύνεται γιὰ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

Έτος 59

Νοέμβριος 2010

Τεύχος 10

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ	
Είσοδικόν	3
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ	
«Ή έκκλησιαστική ζωγραφική σήμερα»	4
ΠΡΕΣΒ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	
Πώς παρουσιάζεται στην Καινή Διαθήκη ή παρθενική σύλληψη του Ίησοῦ;	10
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ	
Ή θεία λατρεία κατά την περίοδο τῆς τουρκοκρατίας	11
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΡΙΩΤΟΓΛΟΥ	
Τρόποι κατήχησης (Α')	14
ΠΡΩΤ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΠΙΝΑΚΟΥΛΑ	
Βίβλος Γενέσεως	17
ΠΡΩΤ. ΣΩΤΗΡΙΟΥ Ο. ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΙΑ	
Ή Ὁρθοδοξία καὶ τὸ φρόνημα τῆς Νέας Ἐποχῆς	21
ΠΡΩΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΛΛΙΑΝΟΥ	
Μνήσθητι Κύριε...	23
ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΠΙΣΙΔΙΑΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΤΡΑΜΠΑ	
Ή Οσία Ματρώννα ἐκ Πέργης	25
Ἐπικοινωνία	27
Ή Βιβλιοθήκη τοῦ Ἐφημερίου	29
Βιβλιοπαρουσίαση	30
Μηνολόγιο	32

«Ὁ πηλὸς μεμελάνωται,
ὁ σάκκος ἐρράγη,
ἄρτι λύεται ἢ πονηρὰ τοῦ βίου πανήγυρις».

(Ἀπὸ Τροπάριο παλαιᾶς ἐξοδίου ἀκολουθίας)

Λιτανεία τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα

Σεβαστοὶ πατέρες,

στὸ τεῦχος αὐτό, συνεχίζοντας τὸ ἀφιέρωμα στὸ θέμα «Ἐκκλησία καὶ αἰσθητική», ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὸ προηγούμενο τεῦχος τοῦ Ἐφημερίου, φιλοξενοῦμε στὴ στήλη Προσόμοια τὶς θέσεις τοῦ ἀναπληρωτῆ καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Γεωργίου Κόρδη γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ, ὅπως αὐτὴ παρουσιάζεται στὰ ἔργα συγχρόνων καλλιτεχνῶν, τὰ προβλήματα μὲ τὰ ὁποῖα συνδέεται, καὶ τὴν αἰσθητικὴ στὸν σημερινὸ ὀρθόδοξο ναό.

Ὁ π. Κωνσταντῖνος Παπαθανασίου στὴ στήλη *Τίνα μὲ λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι*, ἀναφέρεται στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο παρουσιάζεται στὴν Ἀγία Γραφή «Ἡ παρθενικὴ σύλληψη τοῦ Ἰησοῦ» καὶ ὁ καθηγητῆς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. κ. Παναγιώτης Σκαλτσῆς στὴ στήλη *Πρὸς Ἐκκλησιασμὸν ἀσχολεῖται μὲ τὴν «θεία λατρεία κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας»*. Στὸ *Λειτουργικὸ Ἔργαστήρι* ἔχομε τὴ συνέχεια τῆς συνεργασίας τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Καρυώτογλου μὲ τίτλο «*Τρόποι κατήχησης*» καὶ στὴ συνέχεια, στὴ *Διακονία τοῦ Λόγου* ὁ π. Ἀντώνιος Πινακούλας ἀναφέρεται στὸν κύκλο τῶν πλησιέστερων συγγενῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔχοντας ὡς τίτλο «*Βίβλος Γενέσεως*». Ὁ π. Σωτήριος Ο. Ἀθανασοῦλιας στὴ στήλη *Πρὸς Διάκρισιν ἀντιπαραβάλλει τὴν «Ὄρθοδοξία καὶ τὸ φρόνημα τῆς Νέας Ἐποχῆς»* καὶ ὁ π. Κωνσταντῖνος Καλλιανός, ὑπὸ τὸν τίτλο «*Μνήσθητι Κύριε*» σχολιάζει στὴ στήλη *Ἐφημεριακὲς Ἰγνηλασίαι* τὴ σχέση τῶν ἐφημερίων μὲ τοὺς προϊστάμενους τους.

Στὸ *Συναξάριον* ἔχομε τὸν Βίο τῆς Ὁσίας Ματρῶνας τῆς ἐκ Πέργης, τὶς ἀπόψεις τῶν ἀναγνωστῶν μας στὴν στήλη *Ἐπικοινωνία*, νέες ἐκδόσεις ποὺ τὶς συγκεντρώνει ὁ κ. Σταῦρος Τερζῆς στὴν *Βιβλιοθήκη τοῦ Ἐφημερίου*, παρουσίαση νέων βιβλίων στὴν *Βιβλιοπαρουσίαση* καὶ ἐφημεριακὲς εἰδήσεις στὸ *Μηνολόγιον* μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῆς κ. Λίτσας Ἰ. Χατζηφώτη.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας
Διευθυντῆς Σύνταξης

«Ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ
σήμερα»*

Ἔχει ἐπικρατήσῃ νὰ θεωροῦμε τὸν Κόντογλου συνεχιστὴ ἢ, καλύτερα, ἀνανεωτὴ τῆς μεγάλης Ἀγιογραφικῆς παράδοσης τοῦ τόπου μας. Ἐσεῖς μάλιστα διδάσκετε Κόντογλου στοὺς φοιτητές σας. Ἡ πρότασή σας εἶναι ἐντελῶς προσωπικὴ. Θὰ θέλατε νὰ μᾶς ἐξηγήσετε.

Ἡ πρότασή μου δὲν εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ αὐτὴν τοῦ Κόντογλου. Διαθέτει τὸν ἴδιο λόγο. Εἶναι δηλαδὴ ἓνας προσωπικὸς χειρισμὸς τῆς βυζαντινῆς παραδοσιακῆς ζωγραφικῆς. Ἄν δεῖ κανεὶς τὴ ζωγραφικὴ τοῦ Κόντογλου, ἀμέσως θὰ διαπιστώσει πὼς εἶναι καὶ αὐτὴ ἐπίσης προσωπικὴ. Εἶναι κοντὰ στὰ μεταβυζαντινὰ στυλιστικὰ δεδομένα ἀλλὰ ἔχει «πρόσωπο». Δὲν τὸν μπερδεύεις μὲ κάτι ἄλλο. Ὁ Κόντογλου πρότεινε τὴ συνέχιση τῆς παράδοσης μὲ προσωπικὸ ὄψος. Αὐτὸ δὲν ἀκολουθήθηκε ὅμως. Ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, οἱ ἐπίγονοι τοῦ Κόντογλου κατέληξαν σὲ μία φωτοτυπικὴ ἀναπαραγωγὴ τοῦ παρελθόντος ἀποκλίνοντας, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀπὸ τὸ μάθημα τοῦ Κόντογλου. Ἡ φωτοτυπικὴ ἀναπαραγωγὴ καὶ ἡ ἀντιγραφὴ αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν βοηθᾷ καθόλου τὴ λειτουργία τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος. Εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο σήμερα νὰ «κατηχηθεῖ» ἓνα σῶμα, ν' ἀρχίσει νὰ βλέπει στὴ ζωγραφικὴ ἓνα ζωντανὸ μέσο ἔκφρασης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐμπειρίας.

Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ σταθῶ σὲ αὐτό: *ὑπάρχει μία διαστρεβλωμένη ἀντίληψη αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζουμε παράδοση.* Δυστυχῶς, ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰ. καὶ μετὰ δημιουργεῖται μία ἔννοια στατικῆ· ἡ παράδοση ταυτίζεται πλέον μὲ κάτι τετελεσμένο καὶ ὀλοκληρωμένο στὸ παρελθόν, κάτι «κλειστό», ποὺ δὲν ἐπιδέχεται καμία ἐξέλιξη, ἢ καλύτερα, θὰ χρησιμοποιοῦσα τὸν ὄρο ἀύξηση. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ παγιώνεται ἀπὸ τὴ δεκαετία τοῦ '30 ἕως τὸ 1970 περίπου. Φοβᾶμαι λοιπὸν πὼς ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν πιστῶν ἐννοεῖ τὴν παράδοση ὡς ἓνα γεγονὸς στατικό, ἐνῶ μία πολὺ μικρὴ ὁμάδα ἀνθρώπων προσπαθεῖ νὰ ἀνοίξει «δρόμο» καὶ νὰ δημιουργήσῃ μέσα στὴν παράδοση καὶ νὰ τὴν ἐμπλουτίσει.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση εἶναι βεβαίως ἡ ἴδια ἢ Ἀλήθεια, τὴν ὁποία παραλάβουμε ἀπὸ τὸν Χριστὸ καὶ τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ ἡ παράδοση εἶναι ταυτόχρονα καὶ ὁ τρόπος ἢ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους αὐτὴ ὑπάρχει μέσα στὸ χρόνο. Ἄρα μπο-

* Συνέντευξη τοῦ Γιώργου Μυλωνᾶ μὲ τὸν Γιώργο Κόρδη.

ροῦμε νὰ κάνουμε λόγο γιὰ τὴν παράδοση καὶ ὡς «γλώσσα», ποὺ διαμορφώνεται μὲ τὴν ἐπίδραση ἐσωτερικῶν παραγόντων –θεολογικῶν, πνευματικῶν κ.ἄ.–, ἀλλὰ καὶ ποὺ διαρκῶς ἐμπλουτίζεται ἀπὸ ἐξωτερικὲς προσλαμβάνουσες.

Μολονότι ἡ Ναζαρηνὴ ζωγραφικὴ ἐπιβλήθηκε τρόπον τινὰ στὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκφράστηκε ἀπὸ ἱκανοὺς μάστορες, δὲν καθιερώθηκε. Γιὰ ποιούς λόγους πιστεύετε πὼς ἔγινε αὐτό.*

Αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε μὲ εὐκολία «Ναζαρηνό» εἶναι ἓνα σύνολο ποὺ συμπεριλαμβάνει πολλὰ ἐτερόκλητα στοιχεῖα. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἄλλο μεγάλο θέμα ποὺ δὲν ἔχει νόημα νὰ θίξουμε στὴ συνάφεια αὐτῆ. Κατὰ τὴ γνώμη μου ἀλλὰ καὶ μὲ βάση ὅσα πλέον προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ θεώρηση τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς, ὑπάρχει μίᾳ προοδευτικὴ πρόσληψη καὶ ἐνσωμάτωση νατουραλιστικῶν στοιχείων στὴν ὀρθόδοξη εἰκονογραφία, ποὺ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν 16ο αἰ. Σιγά-σιγά, γιὰ διάφορους λόγους, αὐτὴ ἀυξάνει, φτάνοντας στὴν ἐκτόπιση τοῦ βυζαντινοῦ συστήματος ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο δυτικὸ νατουραλιστικό. Ἐπομένως, ὅταν μιλάμε γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς ναζαρηνῆς ζωγραφικῆς στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο δὲ μιλάμε γιὰ κεραυνὸ ἐν αἰθρία, οὔτε καὶ γιὰ ἐπιβολὲς ἄνωθεν. Ἐξάλλου πρέπει νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας ὅτι στὴν καθ' ἡμᾶς παράδοση δὲν εἴχαμε ποτὲ μιᾷ διατυπωμένη ἀντίθεση ἐναντίον τῆς νατουραλιστικῆς ζωγραφικῆς.

Στὴ δεκαετία τοῦ '30, ἐπειδὴ ὁ Κόντογλου θέλησε νὰ ἐπαναφέρει τὸν βυζαντινὸ ζωγραφικὸ τρόπο καὶ ἔκαμε ἓναν ὀλόκληρο ἀγῶνα, ὁ ὁποῖος μάλιστα κατέληξε στὴν ἐπέμβαση τῆς Πολιτείας ποὺ μὲ σχετικὸ νόμο νομοθετοῦσε ὡς «κανονικὴ» ζωγραφικὴ τὴ Βυζαντινὴ. Προσωπικὰ θεωρῶ προβληματικὸ τὸ γεγονός τὸ ὅτι ἡ Πολιτεία καθιερώνει διὰ νόμου ἓνα ζωγραφικὸ τρόπο. Ὁ τρόπος πρέπει νὰ προκύπτει ἀπὸ ἓνα σοβαρὸ ἐκκλησιολογικὸ λόγο καὶ ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καὶ ὄχι νὰ ἐπιβάλλεται ἄνωθεν.

Γιὰ νὰ ἐπανέλθουμε ὅμως στὸ ζήτημα τῆς πρόσληψης νατουραλιστικῶν στοιχείων ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ, μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ Κόντογλου καὶ, γενικότερα, τῆς γενιᾶς τοῦ '30, διακόπτεται αὐτὴ ἡ πρόσληψη δυτικῶν στοιχείων καὶ ἡ πορεία πρὸς τὴ δυτικὴ ζωγραφικὴ. Ὁ τρόπος ὅμως μὲ τὸν ὁποῖο αἰτιολογήθηκε ἡ ἐπάνοδος στὴν βυζαντινὴ παράδοση ὀδήγησε κατὰ τὴ γνώμη μου σὲ μιᾷ σχεδὸν δογματικὴ ἀντίληψη γιὰ τὴν παράδοση στὸ χῶρο τῶν ἐκκλησιαστικῶν τεχνῶν. Κι αὐτὸ γιὰτὶ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ζωγραφικῆς φορτίστηκαν μὲ δογματικὰ σημασιόμενα καὶ ταυτίστηκε ἡ τεχνοτροπία μὲ τὴν Ἀλήθεια.

Γιὰ νὰ κλείσω πάντως τὴν ἀπάντησή μου στὴν ἐρώτησή σας θεωρῶ ὅτι ἡ Ναζαρηνὴ ζωγραφικὴ, ἂν καὶ μπορεῖ νὰ ἐλεγχθεῖ ὡς πρὸς τὴν καταλληλότητά της νὰ ἐκφράσει τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία, εἶναι ἓνα δημιουργικὸ κομμάτι τῆς

* Τὸ κίνημα τῶν Ναζαρηνῶν ξεκίνησε ἀπὸ μίᾳ ὀμάδα ρομαντικῶν γερμανῶν ζωγράφων στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰ., ποὺ στόχευε νὰ ἀναβιώσει τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν πνευματικότητα στὴν χριστιανικὴ πίστη.

ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης καὶ δείχνει τὴν δημιουργικὴ ἰκανότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος στὸ παρελθόν. Εἶναι ἓνας γόνιμος διάλογος τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης μὲ ρεύματα τοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ χώρου. Θὰ τὴ χαρακτηρίζα, ἀναμφίβολα, ἓνα ζωντανὸ κομμάτι.

Υπάρχουν σήμερα δείγματα Ναζαρηνῶν εἰκόνων στὴ σύγχρονη ἐκκλησιαστικὴ τέχνη;

Δὲν εἶμαι καθόλου σίγουρος ὅτι ἔχουμε δώσει πειστικὴ αἰτιολόγηση στὸ αἶτημα: «νὰ φύγουν τὰ Ναζαρηνά καὶ νὰ ἔρθουν τὰ Βυζαντινά». Ἡ αἰτιολογία ποὺ πρόβαλε ὁ Κόντογλου, ἀκολουθώντας τοὺς Ρώσους τῆς διασπορᾶς, ἦταν ἡ ἐξῆς: «Ἡ βυζαντινὴ εἰκόνα εἶναι ὀρθόδοξη, γιατί τὸ στυλ τῆς ἐκφράζει τὴν ὀρθόδοξη θεολογία». Ἔγινε ἐπομένως μία ταύτιση τοῦ βυζαντινοῦ στυλ μὲ δογματικὲς ἀλήθειες. Αὐτό, ὅμως, δημιουργεῖ μία σειρὰ ἀπὸ προβλήματα στὴν ἐρμηνεία τῆς ἱστορίας τῆς εἰκονογραφικῆς τέχνης ἀλλὰ καὶ στὴν κατανόηση τῆς ἴδιας τῆς ἐκκλησιαστικῆς πραγματικότητας. Γιὰ παράδειγμα, ἔχουμε νατουραλιστικὲς ἢ ναζαρηνὲς εἰκόνες ποὺ εἶναι θαυματουργικὲς, ἀλλὰ δὲν εἶναι βυζαντινές, δηλαδή, γιὰ ὅσους ταυτίζουν τὴν τεχνοτροπία μὲ τὴν Ἀλήθεια, δὲν εἶναι δογματικὰ ὀρθές. Ποιὸς θὰ τολμοῦσε ὅμως ν' ἀποσύρει μία εἰκόνα μὲ ἱστορία στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας; Ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ ἀμφισβητήσει ὅτι οἱ εἰκόνες αὐτὲς εἶναι αὐθεντικὲς εἰκόνες προσκυνησίμες καὶ θαυματουργικὲς; Τέτοιες εἰκόνες ὑπάρχουν πολλὲς καὶ σπουδαῖες ὅπως ἡ Παναγία ἢ Ἱεροσολυμίτισσα, ἡ Παναγία ἢ Γερόντισσα καὶ ἄλλες πολλὲς σὲ ὅλον τὸν ὀρθόδοξο κόσμο. Ἐπὶ πολλὲς δεκαετίες αὐτὲς ἦταν οἱ εἰκόνες ποὺ λειτουργοῦσαν μέσα στὶς ἐκκλησίες. Μέσα ἀπὸ αὐτὲς πορεύτηκε τὸ ἐκκλησιαστικὸ σῶμα. Φοβᾶμαι ὅτι μέσα στὸ κλίμα τῆς ἰδεοληψίας ποὺ μᾶς διακατέχει, περιθωριοποιοῦμε ἓνα κομμάτι τῆς ἐκκλησιαστικῆς τέχνης μας χωρὶς μάλιστα νὰ αἰτιολογοῦμε σοβαρὰ τὴ στάση μας αὐτή.

Πρέπει ἐπομένως νὰ κάνουμε μία σοβαρὴ ἀποτίμηση τῆς Ναζαρηνῆς ζωγραφικῆς. Πρέπει νὰ δοῦμε ὅλη αὐτὴν τὴν προσπάθεια ψύχραιμα, μὲ σωστὸ μάτι καὶ θὰ ἀποκομίσουμε ὀφέλη γιὰ τὸ πῶς πορεύεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Καὶ κυρίως αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ στοχεύσουμε εἶναι νὰ κατανόησουμε τὰ κριτήρια μὲ τὰ ὁποῖα ἡ ἐκκλησιαστικὴ τέχνη δημιουργεῖ μορφὲς γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐμπειρία. Μόνον τότε θὰ μπορούμε νὰ ἔχουμε δημιουργικὴ σχέση μὲ τὴν παράδοση καὶ νὰ παράγουμε ζῶσα τέχνη.

Ἡ αἰσθητικὴ ἀναφέρεται κάπου ὅτι εἶναι τὸ ὁμορφο πτώμα τῆς θρησκείας. Ὁ πιστός, τελικά, μπορεῖ νὰ αἰσθανθεῖ τὴν εἰκόνα λατρευτικὰ ὅσο κι αἰσθητικὰ;

Εἶναι ἐξαιρετικὰ δύσκολο σήμερα. Ἔχει χαθεῖ ἡ φυσικὴ συνέχεια, ὅπου μὲ μικρὰ βήματα ἐνσωματώνονταν πράγματα στὴν εἰκονογραφία κι ἔτσι δὲ δυσκολευόταν ὁ πιστὸς νὰ δεχθεῖ αὐτὴ τὴ φυσικὴ ροή. Ἔχουμε φτάσει σὲ ἓνα αἰσθητικὸ ἰδεολόγημα, ὅπου δύσκολα βλέπει κάποιος τὴν ὁμορφιὰ στὴ δουλειὰ τῶν παλιῶν καὶ

των νέων εικονογράφων· αντίθετα, ό σημερινός πιστός συνήθως βλέπει την εικόνα ως «σημειοσύμβολο», κάτι που γίνεται αντιληπτό διανοητικά και λειτουργεί ως προς τó νοϋ, αλλά δέν τρέφει την αίσθηση. Αυτό τó γεγονός έχει την έξής συνέπεια: ό σύγχρονος πιστός αδυνατεί νά λειτουργήσει αισθητικά. Δέν έννοώ ότi ό πιστός πρέπει νά αναγνωρίζει ύψηλές εικαστικές αξίες, αλλά «όφείλει» νά αισθάνεται, νά βλέπει –ός μου έπιτραπεί ή έκφραση– με την καθαρή αίσθηση τού «πρωτόγονου», τού άπλου και άνεπιτήδευτου άνθρώπου.

Φοβάμαι δυστυχώς ότi, όχι μόνο ή εικονογραφία αλλά και όλες οι έκκλησιαστικές τέχνες δέν άποτελούν για τόν σύγχρονο άνθρωπο τρόπο έκφρασης τής έκκλησιαστικής έμπειρίας. Οι τέχνες είναι περισσότερο ιδεολόγημα για τούς σύγχρονους πιστούς, κάτι σαν σύμβολο, σαν σημαία τής πίστης, τού δόγματος μάλλον. Κι αυτή ή πραγματικότητα είναι έξαιρετικά επώδυνη και επικίνδυνη θά έλεγα γιατί έτσι χάνεται ή αίσθηση τού «ζώντος σώματος». Τό πρόβλημα έπομένως, δέν άφορά μόνο στην εικονογραφία ή τή μουσική, αλλά στó έκκλησιαστικό σώμα και στόν τρόπο ύπαρξής του στó σύγχρονο περιβάλλον.

Πώς, λοιπόν, μπορεί ό σημερινός πιστός νά δει την εικόνα με τά μάτια τού άπλου και άνεπιτήδευτου «πρωτόγονου άνθρώπου»;

Σέ πρώτη φάση, κατά τή γνώμη μου, αυτό που πρέπει νά γίνει είναι νά δώσουμε πρόσωπο στην έκκλησιαστική μας ζωγραφική. Για παράδειγμα, νά μπορούμε νά ποϋμε πώς αυτή ή ζωγραφική που βλέπουμε είναι τού Γιάννη τού Καρούσου, αυτή εκεί είναι τού π. Σταμάτη τού Σκλήρη, τού Γιάννη τού Μητράκα, τού Μιχάλη τού Βασιλάκη, τού Δημήτρη τού Χατζηαποστόλου και πάει λέγοντας· νά μπορεί δηλαδή ό πιστός νά γνωρίζει πώς ή έκκλησιαστική ζωγραφική παρά τó γεγονός ότi άποτελεί ένιαία παράδοση με κοινά χαρακτηριστικά, είναι ταυτόχρονα και προσωπικό γεγονός.

Σέ δεύτερη φάση θά μπορούσε νά υπάρξει μία ευρύτερη δημιουργία, αλλά προς τó παρόν θεωρώ πώς δέν έχουμε την πολυτέλεια νά μιλάμε για μεγάλες και σεισμικές αλλαγές. Πρέπει νά γίνει μία ήπια προσαρμογή, μικρά βήματα για νά μπορεί ό πιστός νά άκολουθεί αυτό που δημιουργικά συντελείται στην τέχνη και στην εικαστική έκφραση τής Έκκλησίας. Άλλιώς ύπάρχει κίνδυνος δυσλειτουργίας και έπομένως ρήξης και σχίσματος μέσα στó έκκλησιαστικό σώμα.

Έσείς, πώς διαχειρίζεστε στην εικονογραφία προβλήματα σύγχρονα, θέματα τής έποχής μας;

Στό Βυζάντιο δέν είχαμε δογματική κατανόηση τής τεχνοτροπίας, γι' αυτό και οι Βυζαντινοί ζωγράφιζαν με τόν ίδιο τρόπο και κοσμικά θέματα. Άν ή τεχνοτροπία ήταν «ένδεδυμένη» με θεολογία, δέ θά τολμούσαν νά χρησιμοποιήσουν αυτήν την «ιερή» γλώσσα για νά έκφράσουν πράγματα ιδιωτικά ή και άνιερα (μυθολογικά θέματα κ.τ.λ.). Όστόσο, δέ θά ήθελα έδω νά μιλήσω για τó δικό μου έργο.

Θὰ ἀναφερθῶ στὸ παράδειγμα τοῦ π. Σταμάτη Σκλήρη, στὴ ζωγραφικὴ τοῦ ὁποῖου κατὰ τὴ γνώμη μου ὑπάρχει τὸ ἐξῆς σημαντικό. Ἐνῶ οἱ εἰκαστικὲς λύσεις ποὺ προτείνει μερικὲς φορές μοιάζουν ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ μὴν εἶναι βυζαντινές, μὲ τὴν ἔννοια πὼς δὲν τὶς συναντᾶμε στὸ παρελθόν, εἶναι παραδοσιακὲς μὲ τὴν ἔννοια πὼς διαθέτουν τὴ λογικὴ τῶν ἀντίστοιχων Βυζαντινῶν. Χτίζοντας λοιπὸν κα- νεῖς μὲ βάση τὸν λόγο τῆς παράδοσης δημιουργεῖ παράδοση χωρὶς νὰ ἀντιγράψει ὑποχρεωτικὰ λύσεις τοῦ παρελθόντος. Αὐτὸ εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μου ἓνα ἀξιόλο- γο παράδειγμα ποὺ μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ κατανοήσουμε πὼς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει σήμερα εἰκονογραφικὴ τέχνη ζῶσα καὶ παραδοσιακὴ ταυτόχρονα.

Θὰ ἤθελα τὴν ἀποψή σας γιὰ τὴν αἰσθητικὴ ποὺ παρουσιάζουν σήμερα οἱ ὀρθό- δοξοὶ ναοί.

Ὁ τρόπος ποὺ χτίζονται, ἀγιογραφοῦνται καὶ «ντύνονται» οἱ Ἐκκλησίες σήμε- ρα εἶναι συχνὰ περιστασιακὸς καὶ δὲν ὑπακούει σὲ λόγο λειτουργικὸ. Τὸ λιγότερο ποὺ θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ εἶναι κάποιος ἄνθρωπος ποὺ ἔχουν ἐμπειρία ν' ἀναλαμ- βάνουν τὴν δόμηση ἑνὸς ναοῦ ὡς πρὸς ὅλα τὰ στοιχεῖα του. Εἶναι ἐξαιρετικὰ ση- μαντικὸ νὰ ὑπάρχει ἐνότητα στὴ δόμηση τῆς ἐκκλησίας, στὸ χτίσιμο τοῦ συνόλου ὄχι μόνον ἀρχιτεκτονικὰ ἀλλὰ ὡς πρὸς ὅλα τὰ στοιχεῖα ποὺ συναπαρτίζουν τὸ ναό.

Συνήθως οἱ ἱερεῖς μας καὶ οἱ ἐπίτροποι καλοῦνται νὰ διαχειριστοῦν μεγέθη, ποὺ τοὺς ὑπερβαίνουν. Γιὰ παράδειγμα, χτίζεται ἓνας ναὸς μὲ ἐντελῶς διαφορετικὲς διαστάσεις ἀπὸ αὐτὲς ποὺ εἶχε τὸν 16ο αἰ. Πὼς θὰ ἀγιογραφηθεῖ; Μπορεῖ νὰ με- ταφερθεῖ αὐτούσιον τὸ μοντέλο μιᾶς μικρῆς ἐκκλησιᾶς τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων σὲ ἓνα σύγχρονο «μεγαθήριο» τῆς Ἀθήνας; Καὶ βέβαια, οἱ ὑπεύθυνοι αὐτὸ ποὺ ἔχει ταυτοποιηθεῖ καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς «βυζαντινόν», αὐτὸ καὶ μεταφέρουν χωρὶς μά- λιστα νὰ εὐθύνονται, γιὰτὶ δὲν μποροῦν νὰ κάνουν κάτι περισσότερο.

Τί σημαίνει ὅμως «βυζαντινόν»; Ποιό εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ ποὺ κάνει ἓνα ἔργο τέχνης βυζαντινόν; Ἡ ζωγραφικὴ πρέπει, κατὰ τὴν ἀποψή μου, νὰ ἔχει πρωτί- στως λόγο ἐκκλησιαστικόν, ποὺ νὰ δίνει μέσα στὴ διάρκεια τοῦ χρόνου λύσεις ποὺ ἐνδέχεται νὰ μὴ μοιάζουν ἐκ πρώτης ὄψεως βυζαντινές, ἀλλὰ νὰ ἐντάσσονται στὸ πνεῦμα τῆς ἐκκλησίας. Ἄν δὲ γίνεῖ αὐτό, δὲ θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ προχωρήσου- με σὲ μία δημιουργικὴ φάση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς καὶ τέχνης γενικότε- ρα. Θὰ μείνουμε προσκολλημένοι σὲ ἓνα σύνολο ἐτερόκλητων στυλιστικῶν λύσεων ἀπὸ τὸ παρελθόν, προσπαθώντας νὰ συνταιριάξουμε τὸ ζωγραφικὸ ὕφος, ἄς ποῦμε τοῦ 16ου αἰ. μὲ μία ἀρχιτεκτονικὴ τοῦ 14ου καὶ κάποια διακοσμητικὰ τοῦ 12ου αἰ., δημιουργώντας ἓνα ἀλλοπρόσαλλο συμπίλημα ἀπὸ μὴ ὀργανικὰ κομμάτια.

Δυστυχῶς, ἀκόμη κι ὅταν ὑπάρχουν δημιουργοί, δὲν τοὺς δίνεται ἡ ἐλευθερία νὰ φέρουν σὲ σύγχρονα δεδομένα τὸ ὕφος καὶ τὸ κλίμα ποὺ διέθετε ὁ μεταβυζαντινὸς ναός· προσοχή, δὲ λέω νὰ τὸ ἀλλάξουν ριζικὰ, ἀλλὰ νὰ τὸ «ἀναπροσαρμόσουν» στὶς νέες διαστάσεις τοῦ χώρου, στὶς νέες διαστάσεις τοῦ φωτός. Ἔτσι, καταλήγου- με καὶ πάλι στὴν ἀντιγραφή μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργεῖται ἓνα φαινόμενο, ποὺ πλησιάζει τὰ ὅρια τοῦ «κίτς». Στὴν πράξη, δηλαδή, αὐτὸ ποὺ παράγεται εἶναι ἓνα

συνονθύλευμα από ετερόκλητα στοιχεία, χωρίς την απαραίτητη μεταξύ τους οργανικότητα και στοιχεία φορτισμένα με ιδεολογικό περιεχόμενο, χωρίς λειτουργικότητα.

Ἐπίσημα ἡ Ἐκκλησία δὲν παίρνει ἰδιαίτερη θέση σὲ τέτοια θέματα καὶ μὲ τὴ χαλαρὴ αὐτὴ στάση τὸ πρόβλημα διογκώνεται καὶ ἀντανακλᾶται γενικότερα στὴ λατρευτικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἔστω κι ἂν ὑπάρχουν κάποιοι ἄνθρωποι ποὺ μοιράζονται προβληματισμούς γιὰ τέτοιου εἴδους ζητήματα, δὲ φαίνεται νὰ ὑπάρχει ἔντονη ἀναζήτηση τρόπων ἀντιμετώπισης τοῦ θέματος.

Ποιά εἶναι λοιπὸν ἡ πρότασή σας στὸν νέο ἀγιογράφο;

Ὁ ἀγιογράφος ἀποτελεῖ ἐν μέρει κομμάτι τοῦ προβλήματος. Κι αὐτὸ διότι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ζωγράφους ποὺ ἀγιογραφοῦν παρὰ τὴν καλὴ τους πρόθεση καὶ διάθεση νὰ λειτουργήσουν μέσα στὴν ἱστορία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς δὲν ἔχουν κατάλληλη παιδεία καὶ δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὰ προετοιμασμένοι, ἔλλείπει καὶ τῶν κατάλληλων σχολῶν στὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι δὲν ἔχουν συχνὰ τὶς προϋποθέσεις γιὰ νὰ εἶναι δημιουργοί. Χρησιμοποιώντας μηχανήματα – προτζέκτορες καὶ μουσαμάδες, ἀντιγράφουν αὐτὸ ποὺ θέλει ὁ «πελάτης» καὶ ἀναπαράγουν –μὲ καλὸ ἢ λιγότερο καλὸ τρόπο– τὶς περισσότερες φορές τὸ παρελθόν.

Κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι πάρα πολλοὶ ἀγιογράφοι, θάλεγα τὸ σύνολο τῶν ἀγιογράφων στὴν Ἑλλάδα, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ δημιουργήσουν, ὅμως κι αὐτοὶ δὲν ἔχουν τὴν εὐκαιρία. Οἱ τοιχογραφῆσεις ἀνατίθενται συνήθως μὲ κριτήριο τὴν καλὴ ἀντιγραφή τοῦ Θεοφάνη ἢ τοῦ Πανσέληνου. Ἔτσι καὶ οἱ ἀγιογράφοι μας ἐπειδὴ πρέπει νὰ ζήσουν ὑποκύπτουν σὲ αὐτὸ ποὺ ζητοῦν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἐπίτροποι. Ἔτσι ὅμως, χάνεται ἓνα βασικὸ καὶ θεμελιῶδες χαρακτηριστικὸ τῆς παράδοσης: χάνεται ἡ ἱκανότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος νὰ ἀναγνωρίζει στὸ καινούργιο τὸ «συμβατό» μὲ τὴν παράδοση.

Πρέπει ἐδῶ νὰ τονιστεῖ μὲ ἔντονο τρόπο αὐτό: εἴμαστε ἡ μόνη ὀρθόδοξη χώρα ποὺ δὲν ἔχει ἐπίσημη σχολὴ ἀγιογραφίας. Σὲ ὅλο τὸν ὀρθόδοξο κόσμο ὑπάρχουν στὶς θεολογικὲς σχολὲς τμήματα ἀγιογραφίας καὶ συντήρησης κι ἀντίστοιχα, τμήματα ἀγιογραφίας στὶς σχολὲς Καλῶν Τεχνῶν. Ὅποιος δηλαδή, θέλει νὰ γίνεῖ ἀγιογράφος παίρνει τὴ βασικὴ θεολογικὴ παιδεία καί, ταυτόχρονα, παιδεία ζωγραφικὴ.

Στὴν Ἑλλάδα ἔχουμε ἐξαιρετικὸς τεχνίτες, ἴσως περισσότερους ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐποχὴ, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν εἶναι θεολογικὰ καὶ αἰσθητικὰ πλήρως καταρτισμένοι. Αὐτὸ ποὺ λαμβάνουν οἱ σπουδαστὲς στὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν εἶναι μία γερὴ ζωγραφικὴ παιδεία, ἀλλὰ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ ἔχει τὶς δικές της προϋποθέσεις καὶ τὴ δική της ἐσωτερικὴ εἰκαστικὴ λογικὴ. Ἐπομένως, τὸ ἔλλειμμα παιδείας τῶν ἀγιογράφων στὴν Ἑλλάδα εἶναι πολὺ σημαντικὸ κεφάλαιο καὶ σὲ αὐτὸ πρέπει νὰ σκύψουμε ὅλοι οἱ ἐμπλεκόμενοι φορεῖς, ἡ θεσμικὴ Ἐκκλησία, τὰ Πανεπιστήμια καὶ ἡ Πολιτεία.

13. Πῶς παρουσιάζεται στήν Καινή Διαθήκη ἡ παρθενικὴ σύλληψη τοῦ Ἰησοῦ;

Πρεσβ. Κωνσταντίνου Παπαθανασίου, Δρος Θ.,
Ἐφημ. Ἰ.Ν. Κοιμ. Θεοτόκου Π. Φαλήρου, Ἰ.Μ. Ν. Σμύρνης

Γιὰ τὴν παρθενικὴ σύλληψη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ πληροφοροῦμαστε μέσα στήν Κ.Δ. ἀπὸ τὰ δύο Εὐαγγέλια ποὺ ἀναφέρονται στὴ γέννησή του. Ἀρχικὰ στὸ κατὰ Ματθαῖον (1,18 ἐξ.), ἄγγελος σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεὸ πληροφορεῖ σὲ ὄνειρο τὸν Ἰωσήφ ὅτι ἡ ἀρραβωνιασμένη μαζί του Παρθένος Μαρία περιμένει παιδί ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀφοῦ «πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς εὗρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου». Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἐντασσόμενον μέσα στὸ σχέδιο τῆς ἱερᾶς ἱστορίας τῆς σωτηρίας ἐκπληρώνει οὐσιαστικὰ τὴν προφητεία τοῦ Ἠσαΐα ὅτι ἡ Παρθένος θὰ μείνει ἔγκυος καὶ θὰ γεννήσει παιδί (7,14).

Ἡ δευτέρη ἀναφορὰ ἀπαντᾷ στὸ κατὰ Λουκᾶν (1,30 ἐξ.), ὅπου ἡ Παρθένος Μαρία δέχεται τὴ διαβεβαίωση ἀπὸ τὸν ἄγγελο Γαβριὴλ ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα θὰ ἔρθει ἐπάνω της καὶ ἡ δύναμη τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ θὰ τὴν ἐπισκιάσει· ἔτσι ὥστε τὸ ἅγιο παιδί ποὺ θὰ γεννήσει θὰ ὀνομαστῆ Ἰῶς Θεοῦ, δηλαδὴ θὰ εἶναι ὁ Μεσσίας. Κι αὐτὸ τὸ γεγονὸς πραγματοποιεῖται στὴν περίοδο τῆς μνηστείας της μετὰ τὸν θεοσεβῆ καὶ δίκαιο Ἰωσήφ. Ὁ δὲ διάλογος τοῦ Γαβριὴλ μετὰ τὴν Παρθένο εἶναι χαρακτηριστικὸς ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓνα μυστήριον, ποὺ εἰσερχόμαστε στὸ σωτηριολογικὸ χῶρον τοῦ θαύματος.

Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὲς τὶς δύο εὐαγγελικὲς πηγές, ἡ Κ.Δ. παραμένει σιωπηλὴ σχε-

τικὰ μετὰ τὴν παρθενικὴ σύλληψη τοῦ Ἰησοῦ (μετὰ δύο ἴσως ὑπαινιγμούς στο Μάρκ. 6,3 καὶ Γαλ. 4,4). Γνωρίζουμε ὅτι ὑπῆρχαν ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὴν ἰδέα αὐτὴ σὲ μερικοὺς ἰουδαιοχριστιανικοὺς κύκλους, ἀλλὰ καὶ σὲ ἐχθρικές ἰουδαϊκές παραδόσεις. Τόσο ὁ Ματθαῖος ὅσο καὶ ὁ Λουκᾶς παρουσιάζουν τὴ σύλληψη καὶ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ ὡς γεγονότα παράδοξα καὶ μάλιστα θαυματουργικά. Παρόλο ποὺ οἱ ἱεροὶ συγγραφεῖς ἐκπροσωποῦν ἀνεξάρτητες παραδόσεις, αὐτὲς συμφωνοῦν σχετικὰ μετὰ τὴ σύλληψη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐν γαστρὶ τῆς Μαρίας.

Ἐναντι αὐτῶν τῶν βιβλικῶν μαρτυριῶν, ἡ αὐτονομημένη σύγχρονη κριτικὴ σκέψη στέκεται μετὰ ἀμφισβήτηση, διατυπώνοντας τὸ ἐρώτημα: Ἡ παρθενικὴ σύλληψη τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἱστορία ἢ θεολογία; Παραβλέποντας μιὰ τέτοια ὑποκειμενικὴ «κατανόηση», τονίζουμε ὅτι ἡ ἱστορικὴ βάση τῆς παρθενικῆς σύλληψης τοῦ Ἰησοῦ δὲν δύναται νὰ παραθεωρηθεῖ. Οἱ ἀνωτέρω μαρτυρίες τῆς Κ.Δ. ἐκφράζουν μιὰ ὑψηλὴ χριστολογία, καθὼς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι καὶ παρουσιάζεται στὴν ἀνθρωπότητα ὡς Ἰῶς Θεοῦ ἀπὸ τὴ σύλληψή του μετὰ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Αὐτὴ ἡ χριστολογικὴ πίστη ἔγινε καὶ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Κ.Δ., ὅτι ὁ Ἰησοῦς γεννήθηκε «ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου».

ΠΡΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΜΟΝ

Ἡ θεία λατρεία κατὰ τὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας

Παναγιώτη Ἰ. Σκαλτσῆ,
Ἄναπλ. Καθηγητῆ Α.Π.Θ.

Κατὰ τὴν ἐμπερίστατη γιὰ τὸ γένος μας περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ἡ θεία Λατρεία, ὡς κοινὴ ἀναφορὰ τοῦ ἀνθρώπου στὸν Θεὸ καὶ ἔκφραση τῆς πίστεως του, ἀπετέλεσε τὴ βάση τῆς ἐκπαίδευσης τῶν ἐλληνοπαίδων, ἀλλὰ καὶ τὴν προϋπόθεση τόσο τῆς ἐνότητος, ὅσο καὶ τῆς πνευματικότητος τοῦ λαοῦ μας.

Τὴ συσσωρευμένη ἀμάθεια τῶν κατατρεγμένων ἐν σώματι, ἀλλὰ ἐν πνεύματι ἐλευθέρων Ἑλλήνων, τὶς ἐπιδράσεις ἀπὸ τὸ δυτικὸ Διαφωτισμὸ καὶ τὰ ἐκ τῆς Δύσεως θεολογικὰ ρεύματα ποὺ ἔθεταν σὲ κίνδυνο τὴν ὀρθόδοξη αὐτοσυνειδησία των, κατέβαλαν κάθε προσπάθεια νὰ ἀντιμετωπίσουν ἢ ἐθναρχοῦσα τότε Ἐκκλησία, τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ οἱ λόγιοι ἐκείνης τῆς περιόδου. Παχώμιος Ρουσάνος, ἅγιος Μελέτιος Πηγάς, Μάξιμος Μαργούνιος, Εὐγένιος Βούλγαρης, Κασάριος Δαπόντες, Εὐστράτιος Ἀργέντης, ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, οἱ Κολυβάδες καὶ ἄλλοι ἐργάσθηκαν γιὰ τὴν ἀνάταση τοῦ Γένους καὶ τὴ διαμόρφωση ἐνὸς νέου διαφωτισμοῦ θεμελιωμένου στὴν ὀρθόδοξη παράδοση καὶ τὴ λατρευτικὴ ζωή.

Πέρα ἀπὸ τὴ γενικὴ αὐτὴ διαπίστωση ὅτι ἡ Ἐκκλησία μὲ τὴ θεία Λατρεία, τοὺς ὕμνους καὶ τὸ κήρυγμα ἐνίσχυε τὸν ψυχικὸ δυναμισμό τῶν Ὀρθοδόξων καὶ ἔτρεφε τὴν ἀναστάσιμη ἐλπίδα, ἔχει ἰδι-

αίτερο ἐνδιαφέρον νὰ ἀναφέρουμε συγκεκριμένα γεγονότα καὶ πρωτοβουλίες ποὺ διεμόρφωσαν τὴν εἰκόνα, ἄλλοτε θετικὴ καὶ ἄλλοτε ἀρνητικὴ, τῆς Λατρείας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας.

α) Μνημονεύουμε πρῶτα τὰ μεταβυζαντινὰ ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα τῆς θείας Λειτουργίας μὲ παλαιότερο αὐτὸ τοῦ ἐκ Ρεθύμνου Ἰωάννου Ναθαναήλ (1574), οἰκονόμου καὶ ἐπιτρόπου στὸ Ἡράκλειο Κρήτης τοῦ τότε Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμία Β' τοῦ Τρανοῦ (1572-1579). Ὁ ἐν λόγῳ λόγιος κληρικὸς ἀνθολογεῖ τμήματα ἀπὸ τὰ βυζαντινὰ ὑπομνήματα, ὅπως τῶν Γερμανοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Νικολάου Καβάσιλα καὶ Συμεὼν Θεσσαλονίκης, τὰ ὁποῖα καὶ παραφράζει στὴν ὁμιλούμενη τότε γλῶσσα προσθέτοντας ἀσφαλῶς καὶ δικές του ἐρμηνευτικὲς ἀπόψεις. Στόχος του ἦταν νὰ μάθουν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ ὀρθὰ τὴ θεία Λειτουργία. Γιὰ τὶς σωστὲς περὶ εὐχαριστιακῆς θεολογίας θέσεις του τὸ ἐν λόγῳ ὑπόμνημα ἀξιοποιήθηκε τόσο στὴ λειτουργικὴ μεταρρύθμιση τοῦ Πατριάρχου Νίκωνα στὴ Μόσχα (1656), ὅσο καὶ στὴν ἐπὶ Δοσιθέου Σύνοδο τοῦ 1672 στὰ Ἱεροσόλυμα.

Διαφορετικὴ θεολογικὴ τάση, μὲ σαφῆ προσανατολισμὸ πρὸς τὰ λατινικὰ δόγματα, ἐκφράζει τὸ ἐρμηνευτικὸ τῆς θείας Λειτουργίας ὑπόμνημα τοῦ Παΐσιου

Λιγαρείδη (1609/10-1678). Λόγω τῶν οὐνιτικῶν του πεποιθήσεων ὁ κληρικὸς αὐτὸς δεχόταν τὴν καὶ «ἐκ τοῦ Ἰουῦ» ἐκπόρευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως καὶ τὸν καθαγιασμὸ τῶν τιμίων δώρων στὰ ἰδρυτικὰ λόγια τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ ὄχι κατὰ τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Μελέτιος Συρίγος, ὁ Νικόλαος Βούλγαρης, ὁ ἐκ Ζαγοράς Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος ὁ Γ', ὁ Καισάριος Δαπόντες καὶ ἄλλοι φέρονται ἐπίσης ὡς συγγραφεῖς ὑπομνημάτων τῆς θείας Λειτουργίας, τὰ ὁποῖα ἀξιίζει νὰ μελετηθοῦν.

β) Μὲ τὴν ἐπικράτηση τῆς τυπογραφίας ἰδιῶτες κυρίως, ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ καὶ μὲ ἐκδοτικὸ κέντρο τὴ Βενετία, ἐπιδόθηκαν στὴν ἔκδοση ὅλων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 16ου αἰ. Πέρα ἀπὸ αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν τὴ σημασία τῶν λειτουργικῶν ἐκδόσεων, οἱ ὁποῖες συνέβαλαν στὴ διάσωση τῆς βυζαντινῆς παράδοσης καὶ στὴ διευκόλυνση τῆς τέλεσης τῶν Ἀκολουθιῶν, εἶναι γεγονὸς ὅτι παρεισέφεραν σ' αὐτὲς λάθη καὶ καινοτομίες ξένες πρὸς τὴν ὀρθόδοξη παράδοσή μας.

Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὸ Εὐχέλαιο ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ποὺ ὑπάρχει στὶς πρῶτες ἐκδόσεις τοῦ Εὐχολογίου, τὴν τρις τοῦ ἔτους προσέλευση στὴ θεία μετάληψη σύμφωνα μὲ τὸ Ὁρολόγιό τῆς Βενετίας, τοῦ ἔτους 1789, τὴν παγίωση τοῦ ὄρου «μυστικῶς» ὡς πρὸς τὸν τρόπο ἀνάγνωσης τῶν εὐχῶν τῆς θείας Λειτουργίας, τὴν ἔνταξη τῆς φράσης «Μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ» στὴν ἐπίκληση τῆς Λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τὴ διάσωση στὰ ἔντυπα Εὐχολόγια τῆς Ἀκολουθίας ἁγιασμοῦ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἱερῶν εἰκόνων. Σύμ-

φωνα μὲ τὴ θεολογία τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὶς ἀπόψεις τοῦ Βαλσαμῶνα καὶ τῶν Κολλυβάδων, τὰ σκεύη καὶ οἱ εἰκόνες ἀγιάζονται μὲ τὴ χρήση τους καὶ ὄχι μὲ συγκεκριμένες εὐχές.

Μὲ τὰ ἔντυπα ἐπίσης βιβλία ἐπῆλθε κάποια ἐνοποίηση τῶν κατὰ τόπους λειτουργικῶν παραλλαγῶν σὲ βάρους ἀσφαλῶς τῆς ὀρθῆς πράξης. Σχετικὰ μὲ τὰ νέα λειτουργικὰ βιβλία πρέπει νὰ τονίσουμε τὴ συμβολὴ τοῦ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ (1772-1851), ὁ ὁποῖος διόρθωσε τὸ Ὁρολόγιό, τὸ Πεντηκοστάριο καὶ τὰ Μηναῖα, τὰ ὁποῖα ἐκδόθηκαν τὸ 1843. Οἱ παρεμβάσεις τοῦ Βαρθολομαίου στὰ ὡς ἄνω βιβλία διατηροῦνται ἕως καὶ σήμερα. Τὸ ἴδιο ἔτος, δηλαδὴ τὸ 1843, ἔχουμε, μὲ ἄδεια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ ἄλλη ἔκδοση τῶν Μηναίων, τὴ διόρθωση τῶν ὁποίων ἔκαμε ὁ Καισάριος Δαπόντες (1789).

γ) Ἐκτὸς τῶν ὑπομνημάτων καὶ τῶν ἐκδόσεων τῶν λειτουργικῶν βιβλίων κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, λόγω τῶν ἐκ Δύσεως θεολογικῶν ρευμάτων συζητοῦνται ἔντονα θέματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν ὥρα τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν δώρων, τὸ ζήτημα τοῦ ἐνζύμου ἢ ἀζύμου ἄρτου στὴ θεία Εὐχαριστία, τὰ περὶ τοῦ Ἀναβαπτισμοῦ ἢ ὄχι τῶν ἑτεροδόξων καὶ περὶ τῆς θέσεως τῆς μερίδος τῆς Παναγίας κατὰ τὴν Προσκομιδῆ. Σχετικὰ μὲ τὸ τελευταῖο θέμα, τὴν περὶ Προσκομιδῆς ἔριδα κατὰ τὸ ΙΖ' αἰ., στὴ χειρόγραφη παράδοση διασώζονται κείμενα τοῦ Θεοκλήτου ἱερομονάχου, ἐκκλησιάρχου καὶ δομειστίχου τῆς Ἱ. Μονῆς Ἰβήρων, τῶν Πατριαρχῶν Διονυσίου καὶ Παρθενίου, τοῦ Ἐπισκόπου καὶ σοφωτάτου διδασκάλου Ἰλαρίωνος τοῦ Τζιγάλα καὶ

τοῦ μεγάλου ρήτορος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Μπαλασίου ἱερέως.

δ) Ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν ἀκόμη τὸ λειτουργικὸ ὕλικὸ πὸν ὑπάρχει στοὺς Νομοκάνονες, ἀλλὰ καὶ ἡ ὕμνογραφικὴ παραγωγή κατὰ τὴν ἐν λόγω περίοδο ἔστω καὶ ἂν οἱ νέοι ὕμνοι δὲν ἔχουν τὴν πρωτοτυπία τοῦ παρελθόντος. Ὑμνογράφοι ὅπως οἱ Γεννάδιος Σχολάριος, Παχώμιος Ρουσάνος, Νικόλαος ὁ Μαλαξός, οἱ Κολλυβάδες καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος, τὰ Ἄγραφα καὶ τὴν Κρήτη συνέγραψαν πληθώρα ὕμνων ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἀναφέρονται στοὺς νεομάρτυρες.

ε) Μεγάλη εἶναι καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὰ λειτουργικὰ πράγματα κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Τὸ μοναχικὸ τυπικὸ ἔχει ἤδη κυριαρχήσει καὶ στὶς Ἐνορίες σὲ βάρος τοῦ Ἀσματικοῦ. Στὴν Ἀθωνικὴ Πολιτεία διασώζονται ἡσυχαστικὰ πρότυπα τοῦ Βυζαντίου, ἀξιοποιεῖται τὸ Ὁρολόγιό τοῦ Θηκαρᾶ στὴν κατ'ἰδίαν προσευχὴ τῶν μοναχῶν καὶ τὰ Προσευχητάρια, ὅπως π.χ. αὐτὸ τοῦ παπά-Ἰωνᾶ τοῦ Καυσοκαλυβίτη (18ος αἰ.). Ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὅρος διαδίδονται λειτουργικὰ ἔθιμα στὶς Σλαβικὲς χώρες καὶ

ξεκινᾷ ἡ μεγάλη προσπάθεια τῶν Κολλυβάδων γιὰ φιλοκαλικὴ καὶ λειτουργικὴ ἀναγέννηση. Ἡ περὶ τῶν μνημοσύνων πατερικὴ παράδοση, τὰ περὶ συνεχοῦς μεταλήψεως καὶ περὶ ἀναστασίμων προνομίων τῆς Κυριακῆς ἀναδείχθησαν ἀπὸ τοὺς Κολλυβάδες κατὰ τὸν καλῦτερο τρόπο.

Μὲ βάση τὰ παραπάνω, ἀπὸ λειτουργικῆς ἄποψης, δὲν μπορούμε νὰ μιλάμε μὲ γενικὸ καὶ ἀπόλυτο τρόπο γιὰ σκοταδισμό κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας. Ὑπάρχει ἀσφαλῶς, λόγω τῶν συνθηκῶν, μία παρακμιακὴ εἰκόνα, ἀλλὰ καταγράφεται καὶ ἓνα ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ λειτουργικὰ πράγματα. Ἡ θεία Λατρεία π.χ. ἀποτελεῖ τὸν πυρῆνα τῆς ἐκπαίδευσης καὶ τὸ θεμέλιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ. Συνεχίζεται ἡ βυζαντινὴ παράδοση μέσα ἀπὸ τὰ ἐρμηνευτικὰ ὑπομνήματα, ἐνοποιεῖται ἡ Λατρεία μὲ τὶς ἔντυπες ἐκδόσεις, παρατηροῦνται καινοτομίες στὴν τάξη τῆς, ἐξ ἀνάγκης οἱ γάμοι καὶ οἱ βαπτίσεις γίνονται στὰ σπίτια, μέσα ἀπὸ τὶς λειτουργικὲς ἔριδες ἀναζητοῦνται τὰ ὀρθόδοξα πρότυπα καὶ μὲ τὴν νέα ὕμνογραφία ἀνδεικνύεται ἡ τιμὴ τῶν νεομαρτύρων.

7. Τρόποι κατήχησης (Α')

Ἀλεξάνδρου Καριώτογλου, Δρος Θ.

ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ τῶν αἰώνων ἡ Ἐκκλησία μας ἄφησε τὰ στελέχη της νὰ ἀναζητήσουν ἐλεύθερα τρόπους μὲ τοὺς ὁποίους θὰ μποροῦσε τὸ κήρυγμα γιὰ τὸν Ἐσταυρωμένο καὶ Ἀναστάνα Ἰησοῦ Χριστὸ νὰ προσφερθεῖ στοὺς ἀνθρώπους, νὰ κατανοηθεῖ, νὰ γίνει βίωμά τους καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσει συνειδητὰ στὴν κοινωνία τῶν πιστῶν, δηλαδὴ στὴν Ἐκκλησία. Ἔτσι, οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ ἀποστολικοὶ πατέρες χρησιμοποίησαν ἀρχικὰ τὸ λόγο, προφορικὸ καὶ γραπτὸ σὲ ὅλες του τὶς μορφές (φιλοσοφικὸ, θεολογικὸ, καθημερινὸ τοῦ λαοῦ, ἐπιστολιμαῖο κ.λπ.), τὸν διάλογο, τὰ σύμβολα κ.ο.κ. Εἶναι χαρακτηριστικὰ καὶ συνάμα κλασικὰ τὰ λόγια τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Εἶμαι ἐλεύθερος, χωρὶς ἐξάρτηση ἀπὸ κανέναν· κι ὅμως ἔκανα τὸν ἑαυτὸ μου σκλάβο ὅλων γιὰ νὰ κερδίσω ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ πολλοὺς. Ἀνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους συμπεριφέρθηκα σὰν Ἰουδαῖος γιὰ νὰ τοὺς κερδίσω γιὰ τὸ Χριστό· κι ἐνῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν εἶμαι πιὰ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου, ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι συμπεριφέρθηκα σὰν νὰ ἤμουν καὶ ἐγώ, γιὰ νὰ τοὺς κερδίσω γιὰ τὸ Χριστό. Παρόμοια, ὅταν βρισκόμουν μ' αὐτοὺς ποὺ ἀγνοοῦν τὸ Μωσαϊκὸ νόμο, γιὰ νὰ τοὺς κερδίσω ζοῦσα κι ἐγὼ σὰν ξένος πρὸς τὸ νόμο, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει πὼς δὲν ὑπακούω στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶμαι δεμένος μὲ τὸ νόμο τοῦ Χριστοῦ. Μὲ

ὅσους ἔχουν ἀδύνατη πίστη, ἔγινα τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ κερδίσω τοὺς ἀδύνατους στὴν πίστη. Γιὰ τοὺς πάντες, ἔγινα τὰ πάντα, ἔτσι ὥστε μὲ κάθε τρόπο νὰ σώσω μερικοὺς» (Α' Κορ. 9,19-22). Ὅλα τὰ παραπάνω δείχνουν μία διαρκῆ ἔγνοια ποὺ εἶχαν οἱ Ἀπόστολοι γιὰ τὴν γνήσια κατήχηση καὶ ποὺ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἐφεύρισκαν τρόπους ποικίλους γιὰ νὰ κατηχήσουν τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μὴ στερηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ. Ἀργότερα χρησιμοποίηθηκε ὁ ποιητικὸς λόγος ποὺ ἔγινε τραγούδι, ὕμνος, κανόνας, ἢ ἀκόμα χρησιμοποίηθηκε ἡ εἰκόνα γιὰ νὰ γίνει εὐκολότερη ἢ πρόσληψη τῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας. Ὅλες οἱ καλὲς συνήθειες καὶ τὰ ἔθιμα ἀποσκοποῦσαν στὸ νὰ εἰσάγουν τὸν ἄνθρωπο σὲ ἕνα τρόπο ζωῆς καὶ ἕνα ἦθος ὅπως τὸ δίδαξε ὁ Κύριος. Ἦταν ἕνας τρόπος κατήχησης πρὸς βαπτισμένους καὶ μὴ, ὥστε οἱ μὲν πιστοὶ νὰ κατανοήσουν καλύτερα τὴ θέση τους μέσα στὴν Ἐκκλησία, οἱ δὲ ἀβάπτιστοι καὶ καλῶν προθέσεων ἄνθρωποι νὰ γνωρίσουν τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ ἐπιθυμήσουν νὰ ζήσουν σύμφωνα μὲ αὐτήν. Οἱ τρόποι κατήχησης ποὺ χρησιμοποιήθηκαν κατὰ καιροὺς ἦταν ἕνα κλειδί. Ἐνα κλειδί εἰσόδου στὴν κοινωνία τῶν ἁγίων. Χρειαζέται νὰ μὴ λησμονοῦμε αὐτὸ ποὺ ἀναφέρει ἕνας ρώσος ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας γράφοντας τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ Ἐκκλησία δὲν μᾶς δίνει ἕνα σύστημα,

ἀλλὰ ἓνα κλειδί· δὲν μᾶς δίνει ἓνα σχεδιάγραμμα τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸν τρόπο νὰ εἰσέλθουμε σ' αὐτήν. Ἰσως ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει σχέδιο, μπορεῖ κανεὶς νὰ χάσει τὸ δρόμο του. Ἄλλ' ὅ,τι θὰ δεῖ, θὰ τὸ δεῖ ἀπὸ μόνος του κι ὄχι μ' ἓνα διάμεσο, θὰ δεῖ ἀπ' εὐθείας καὶ θὰ ἴναι πραγματικὸ γι' αὐτόν· ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μελετήσῃ τὸ σχέδιο μονάχα, κινδυνεύει νὰ μείνει ἀπ' ἔξω καὶ νὰ μὴ βρεῖ τίποτα στὴν πραγματικότητα»*. Ὁ λόγος τοῦ Παύλου «γιὰ τοὺς πάντες, ἔγινε τὰ πάντα, ἔτσι ὥστε μὲ κάθε τρόπο νὰ σώσω μερικοὺς» καὶ τοῦ ῥώσου συγγραφέα «ὅ,τι θὰ δεῖ, θὰ τὸ δεῖ ἀπὸ μόνος του κι ὄχι μ' ἓνα ἐνδιάμεσο» δὲν ἔρχονται σὲ ἀντίθεση. Ὁ Παῦλος ὡς κατηχητὴς μετέρχεται κάθε τρόπο προκειμένου νὰ δώσει νὰ κατανοήσουν οἱ ἄνθρωποι τὸν σωτικὸ λόγον τοῦ Χριστοῦ, ὡστόσο ἀφήνει νὰ τὸ διαπιστώσουν ἀπὸ μόνοι τους ἐλεύθερα χωρὶς νὰ τοὺς σπρώχνει πρὸς τὴν Ἐκκλησία. Δὲν εἶναι ἓνας ἐνδιάμεσος, ἀλλὰ ἓνα κλειδί γιὰ νὰ ἀνοίξουν τὸ νοῦ τους καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν τὸν Κύριον ὡς Σωτῆρα τους. Αὐτὸ τὸ ρόλον ἔχει ὁ κατηχητὴς καὶ οἱ τρόποι ποὺ μετέρχεται σ' αὐτὸ ἀποσκοποῦν. Δὲν ὑπάρχουν συνταγὲς στοὺς τρόπους κατήχησης, ἐπειδὴ καθένας ἀπὸ αὐτοὺς ἐξαρτᾶται, ὅπως θὰ δοῦμε ἀπὸ τὸ πρόσωπον ἢ τὰ πρόσωπα μὲ τὰ ὁποῖα ἔχει νὰ κάνει. Μὲ τοὺς ἑβραίους ὁ Παῦλος ἔγινε ἑβραῖος, μὲ τοὺς ἐθνικοὺς ἐθνικός, μὲ τοὺς φιλοσόφους φιλόσοφος, μὲ τοὺς ἀγράμματος ἀγράμματος χωρὶς νὰ χάσει τὸν ἀρχικὸν τοῦ στόχου καὶ τὸ ἦθος ποὺ τὸν εἶχε μολιάσει ἢ δυνατή του πίστη καὶ σχέση μὲ τὸν Χριστό.

* B.M. Melioransky, «Διαλέξεις ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, The pilgrim». Στὸ π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, *Θέματα Ὁρθοδόξου Θεολογίας*, ἐκδ. «Ἄρτος Ζωῆς», Ἀθήναι.

Τὸ ἐρώτημα εἶναι ἂν ὑπάρχουν τρόποι κατήχησης μὲ βάση τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσε ἓνας κατηχητὴς, κληρικὸς ἢ μὴ, κάτω ἀπὸ τὶς σήμερα διαμορφωμένες συνθήκες ζωῆς νὰ ἐνεργήσει γιὰ νὰ γνωρίσει ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος τὴν Ἀλήθεια.

Κλείνοντας ὁμως πρὸς τὸ παρὸν αὐτὸ τὸ πρῶτον μέρος γιὰ τοὺς τρόπους κατήχησης ἃς ἐπιτραπῆ νὰ θέσω ὑπόψη τοῦ ἀναγνώστη μίαν πραγματικὴν ἱστορίαν ποὺ συνέβη στὸν γράφοντα πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ καὶ ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὸ θέμα μας.

Πρὸ δεκαετίας, ἓνας ἄξιος καὶ δραστήριος κληρικὸς σὲ μίαν ἐνορίαν τοῦ Καναδά μού τηλεφώνησε καὶ ζήτησε νὰ κουβεντιάσω μὲ ἓναν ἔφηβο ἀπὸ μίαν οἰκογένειαν τῆς ἐνορίας του, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀνακοινώσει στοὺς γονεῖς του ὅτι ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀρνηθεῖ τὴν χριστιανικὴν του πίστην καὶ νὰ γίνῃ μουσουλμάνος. Ἡ μητέρα στὴν ἀπόγνωσίν της ἀποφάσισε νὰ τὸν φέρῃ στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ἀνανεώσει τίς «ἐλληνοχριστιανικὲς του εἰκόνες» μήπως καὶ ἀπέτρεπε τὴν παράξενον ἀπόφασίν του. Ζήτησε λοιπὸν νὰ βρεῖ ἓναν ποὺ νὰ γνωρίζει κάτι γιὰ τὸ Ἰσλάμ καὶ νὰ κουβεντιάσει μὲ τὸν γιόν της. Μετὰ μίαν ἐβδομάδα ὑποδεχόμενον μητέρα καὶ γιόν στο σπίτι μου γιὰ τὴν συζήτησιν. Ἐκεῖνο στο ὁποῖο ἔδωσα ἔμφασιν δὲν ἦταν νὰ προσπαθήσω νὰ τὸν πείσω νὰ μὴν ἀρνηθεῖ τὴν πίστην του, ἀλλὰ νὰ τοῦ τονίσω ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἔπλασε ἐλευθεροὺς νὰ ἀποφασίζουμε γιὰ τὴν ζωὴν μας καὶ ἐπομένως ἦταν ἐλεύθερος νὰ ἐπιλέξῃ. Στὸ Ἰσλάμ δὲν ὑπῆρχε ἡ ἐλευθερία ἐπιλογῆς. Μετὰ ἀπὸ μίαν τρίωρον συζήτησιν τοῦ πρότερον νὰ ἐπισκεφτοῦμε τὸ Ἅγιον Ὄρος γιὰ νὰ ἔχει ἐμπειρίαν ἐνὸς προτύπου πνευμα-

τικῆς ζωῆς. Ἀφοῦ συμβουλευτήκε τὸ ἰσλαμικὸ κέντρο στὸν Καναδᾶ, δέχτηκε. Ἐπισκεφτήκαμε τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας γιὰ τέσσερις μέρες. Ὁ ἴδιος μαγεύτηκε ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν μοναχῶν, μὲ πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχε πολλὰς συζητήσεις. Ὅμως, ὅπως μοῦ εἶπε, ἡ ἀπόφασή του βάραινε μέσα στὴν ψυχὴ του καὶ ἦταν ἕτοιμος νὰ δεχτεῖ τὴν ἰσλαμικὴ πίστη. Μετὰ ἓνα μῆνα ἔμαθα ἀπὸ τὸν ἐφημέριο ὅτι ὁ νέος εἶχε γίνεи μουσουλμάνος καὶ ὅτι εἶχε προχωρήσει σὲ ἰσλαμικὸ γάμο μὲ μία κοπέλα ἀπὸ τὸ Μαρόκο. Πέρασαν δέκα χρόνια ἀπὸ τότε καὶ ἡ ἱστορία εἶχε ξεχαστεῖ ἀπὸ τὴν πλευρά

μου. Φέτος τὸ καλοκαίρι δέχτηκα ἀναπάντεχα ἓνα τηλεφώνημα ἀπὸ τὸν νεαρὸ αὐτόν. Τὸν ρώτησα ποιὸ εἶναι τὸ ἰσλαμικὸ ὄνομά του καὶ μοῦ ἀπάντησε: «ἐδῶ καὶ μία ἐβδομάδα εἶμαι καὶ πάλι Γιώργος. Φαίνεται ὅτι ὁ Θεὸς θέλησε μὲ αὐτὴ τὴν ταλαιπωρία τῶν δέκα χρόνων νὰ μοῦ δείξει τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ καταλάβω τὸ λάθος μου. Πρέπει νὰ γνωρίζετε ὅτι σ' ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια δὲν λησμόνησα καθόλου ὅ,τι μοῦ εἶχατε τονίσει γιὰ τὴν ἐλευθερία μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἔπλασε ὁ Θεός, καὶ ἡ ὁποία ἔλειπε ἐντελῶς στὸ Ἰσλάμ. Εἶμαι καὶ πάλι χριστιανὸς μὲ μία δυνατὴ ἐμπειρία».

Λιτανεία τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Πρωτ. Ἀντωνίου Πινακούλα,
Ἐφημ. Ἱ.Ν. Ἀγ. Παντελεήμονος Χαλανδρίου, Ἱ. Ἀρχ. Ἀθηνῶν

Α. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

1. Ἡ σημερινὴ Κυριακὴ
2. Σύνδεση μὲ τὴν προηγούμενη Κυριακὴ
3. Περίληψη τῆς περικοπῆς καὶ ἀναγγελία τοῦ θέματος

1. Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, σήμερα, Κυριακὴ πρὸ τῶν Χριστουγέννων, ἐτοιμαζόμεστε νὰ γιορτάσουμε τὴ μεγάλη γιορτὴ, ἀφοῦ φθάσαμε σὲ ἀπόσταση ἀναπνοῆς ἀπὸ αὐτήν.

2. Ἡ προηγούμενη Κυριακὴ ἦταν ἀφιερωμένη στοὺς Προπάτορες τοῦ Χριστοῦ. Ἀκούσαμε τότε τὴν παραβολὴ τοῦ Μεγάλου Δείπνου γιὰ νὰ μάθουμε πῶς γινόμαστε συγγενεῖς τοῦ Χριστοῦ.

3. Σήμερα ἀκούσαμε τὴν ἀρχὴ τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου καὶ βρεθήκαμε μέσα στὸν κύκλο τῶν πλησιέστερων συγγενῶν του. «Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ». Ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος βάζει ἐπικεφαλίδά ολόκληρου τοῦ Εὐαγγελίου του αὐτὲς τὶς λέξεις. Οἱ δύο πρῶτες μᾶς ὑπενθυμίζουν τὸ πρῶτο βιβλίον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὴ Γένεση, ποὺ γράφει: «αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς», καὶ λίγο παρακάτω: «αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως τῶν ἀνθρώπων». Παραμονὲς Χριστουγέννων καὶ ὁ Ματθαῖος μᾶς πάει πίσω, στὴν ἀρχή, ὅταν ὁ Θεὸς δημιουργοῦσε τὸν κόσμον. Γιατί τὸ κάνει αὐτό;

Β. ΕΞΗΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1. Φῶς στὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου
2. Γένεση καὶ Γέννηση
3. Γέφυρα πρὸς τὸ τρίτο μέρος

1. Γιατί, ὅσες φορὲς κι ἂν ἀνατρέξει κανεὶς στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, δὲν θὰ μπορέσει νὰ καταλάβει ποτὲ τί ἔγινε τότε. Γιατί ἐνήργησε ὁ Θεός; Ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς του; Ἐὰν ὁμως γυρίσουμε στὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου μὲ βάση τὸ γεγονός τῶν Χριστουγέννων, τότε θὰ καταλάβουμε ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Γνωρίζοντας τώρα τὸ τέλος, γνωρίζοντας δηλαδὴ γιὰ τὴ γέννηση, τὴ ζωὴ, τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, μπορούμε νὰ καταλάβουμε τὴν ἀρχή.

2. Ἡ Βίβλος Γενέσεως ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς δεκατετράδες. Ἡ πρώτη δεκατετράδα ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ καὶ τελειώνει στὸν Δαβὶδ. Ἡ δευτέρη ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Δαβὶδ καὶ φτάνει μέχρι αὐτοὺς ποὺ ἔφυγαν γιὰ τὴ Βαβυλῶνα ἐξόριστοι μετὰ τὴν πτώση καὶ τὴ διάλυση τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ στὴ συνέχεια ἀναφέρει ἄλλες δεκατρεῖς γενεές, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ μετοικεσία τῆς Βαβυλῶνος, μέχρι ποὺ γεννήθηκε ὁ Χριστός. Ἡ δέκατη τέταρτη γενιὰ εἶναι ἡ γενιὰ τοῦ Χριστοῦ. Ὅλη αὕτη ἡ σειρὰ ἀπὸ γενιὲς ἀνθρώπων καταλήγει στὸν Χριστὸ καὶ ἀφορᾶ ὄχι στὴ γέννησή

του αλλά τη γένεσή του. Στη συνέχεια, γράφει: «του δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν...». Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον μέχρι σήμερα, συντελεῖται ἡ γένεση τοῦ Χριστοῦ, ὅχι ἡ γέννησή του. Ἡ γέννησή του ἔγινε στὴ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐπὶ Καίσαρος Αὐγούστου, μία συγκεκριμένη ἡμερομηνία. Ἡ γένεσή του ὅμως ἀρχίζει ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου κι ἀκόμα δὲν τελείωσε.

Γι' αὐτὸ κι ὁ εὐαγγελιστὴς ὀνομάζει τὸ Εὐαγγέλιό του «Βίβλος γενέσεως». Ὅ,τι περιέχεται σ' αὐτὸ μέχρι ποὺ ὁ Χριστὸς πεθαίνει καὶ ἀνασταίνεται, μέχρι ποὺ οἱ Ἀπόστολοι λαβαίνουν τὴν ἐντολὴ νὰ κηρύξουν στὸν κόσμον τὴν Ἀνάσταση, μέχρι σήμερα, εἶναι ἡ γένεση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ συνεχίζεται. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ διαβάζουμε στὴν Ἁγία Γραφή, αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο μιλάμε σήμερα, καθὼς προετοιμαζόμαστε νὰ γιορτάσουμε τὰ Χριστούγεννα, εἶναι ἡ γένεσή του, δηλαδὴ ἡ δημιουργία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Ἡ δημιουργία αὐτοῦ ποὺ εἴμαστε ἐμεῖς τώρα, αὐτοῦ μέσα στὸ ὁποῖο ζοῦμε, κινούμαστε καὶ ὑπάρχουμε.

3. Ὅταν διαβάζουμε λοιπὸν τὴ Γένεση, μᾶς λέει ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, μὴ πηγαίνει τὸ μυαλό μας στὸ πῶς ἔκτισε ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, πῶς δημιούργησε τοὺς ἀνθρώπους, πῶς στερέωσε τοὺς οὐρανοὺς καὶ τ' ἀστέρια, πῶς ξεχώρισε τὶς θάλασσες ἀπὸ τὴ στεριά. Ὅλα αὐτὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὰ βρεῖ ἐκεῖ καὶ ἄλλοῦ. Αὐτὸ ὅμως ποὺ πρέπει νὰ βλέπουμε ἐκεῖ εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὴν Ἐκκλησία του καὶ ἐτοιμάζεται νὰ ἔρθει ὁ ἴδιος στὸν κόσμον. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ ὁ εὐαγγελιστὴς τοὺς ἀναφέρει σὲ μία ἀλυσίδα, ἔχουν σχέση μὲ τὴν ἱστορία τῆς δημιουργίας τῆς Ἐκκλησίας στὸν κόσμον.

Γ. ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ

ΤΟ ΣΗΜΕΡΙΝΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

1. Ἡ πίστη μας

2. Τὰ δικὰ μας Χριστούγεννα

1. Τώρα ἄς προσέξουμε δύο πράγματα ποὺ μᾶς ἀφοροῦν. Τὸ ἓνα εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶπαμε γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου. Γιατὶ ὅσοι πιστεύουν σὲ θεό, σὲ ὅποιονδήποτε θεό, τὸν πιστεύουν ὡς δημιουργὸ τοῦ κόσμου. Ὡς ἐκεῖνον ποὺ ἦταν στὴν ἀρχὴ καὶ ἔγινε ἡ αἰτία νὰ ξεκινήσουν ὅλα. Ἐμεῖς ὅμως, μᾶς λέει ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, πρέπει νὰ εἴμαστε προσεκτικοὶ καὶ νὰ μὴ μιλάμε ἀόριστα γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ νὰ ξέρουμε ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν κόσμον καὶ ὅ,τι ἔκανε τὸ ἔκανε γιὰ νὰ γεννηθεῖ ὁ Χριστὸς στὸν κόσμον καὶ νὰ συγκροτηθεῖ ἡ Ἐκκλησία του. Εἶναι λάθος νὰ ἔχουμε τὴν ἀντίληψη ὅτι ὁ Θεὸς δημιούργησε τὸν κόσμον καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι κάτι ξεχωριστὸ ἀπ' αὐτό. Ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία παράλληλη ἢ μεταγενέστερη ὑπόθεση, ἄσχετη μὲ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου. Ὅτι τὸ καθένα ἔχει τὴ δική του πορεία καὶ τὴ δική του ἱστορία καὶ μπορεῖ κάποιος νὰ τοποθετεῖται ἀπέναντί τους ἀδιάφορα, ὅπως τοποθετεῖται σὲ ἄλλα πράγματα ποὺ τίποτα δὲν τὸν συνδέει μ' αὐτά. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι πράγματα ποὺ πᾶνε μαζί καὶ δὲν ξεχωρίζουν. Ἡ πορεία τοῦ κόσμου εἶναι συνδεδεμένη ἄρρηκτα μὲ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ δική μας ἀπόφαση ἀπέναντί τους δὲν εἶναι χωρὶς συνέπειες γιὰ τὴν πορεία τοῦ κόσμου.

Ἄς δοῦμε τώρα πῶς συνδέεται ἡ δική μας πορεία μὲ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ εὐθύνες μας γίνονται σαφεῖς καὶ συγκεκριμένες. Ὅπως εἶπαμε, ἡ γένεση τῆς Ἐκκλησίας συνεχίζεται καὶ μετὰ τὴ γέννη-

ση του Χριστού. Ἄλλα ἡ γέννηση του Χριστού εἶναι τὸ ἀποφασιστικὸ σημεῖο τῆς γενέσεως, τῆς δημιουργίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τότε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔγινε ἓνα μαζί της, ἐπειδὴ ἔγινε ἓνας σὰν καὶ μᾶς, ἔγινε ἄνθρωπος. Μετὰ τὰ Χριστούγεννα ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι μόνο ὑπόσχεση καὶ προσδοκία ἀλλὰ ψηλαφητὴ πραγματικότητα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, ὅπως ἤδη εἶπαμε, ὁ Χριστὸς ἔγινε ἡ δέκατη τέταρτη γενιά. Σ' αὐτὴ τῇ γενιά προστεθήκαμε ἐγὼ καὶ σεῖς μὲ τὸ βάπτισμά μας. Προστέθηκαν καὶ τὰ δικὰ μας ὀνόματα στὴν ἀλυσίδα ποὺ ἀκούσαμε σήμερα στὸ Εὐαγγέλιο. Ἡ προϋπόθεση αὐτὴ καθορίζει ἀποφασιστικὰ τὸ δεύτερο ποὺ πρέπει νὰ προσέξουμε.

2. Αὐτὸ εἶναι τὸ πῶς ἐτοιμαζόμαστε νὰ γιορτάσουμε τὰ Χριστούγεννα. Σὰν ἓνα γεγονός ποὺ ἔγινε στὴ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας κι ἐμεῖς τὸ θυμόμαστε γιατί πιστεύουμε στὸν Χριστό; Ἡ προϋπόθεση ὅτι εἴμαστε μέλη τῆς δέκατης τέταρτης γενιάς μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει νὰ δοῦμε τὰ πράγματα σωστότερα. Ἡ γένεση δηλαδὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ δημιουργία τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν ἱστορία τῶν ἀνθρώπων, τοῦ καταλόγου ποὺ ἀκούσαμε σήμερα. Ὁ Ἄβραάμ καὶ ὁ Ἰωσήφ εἶναι ἅγιοι, ὅπως καὶ τόσες ἄλλες μορφὲς τοῦ καταλόγου. Δὲν εἶναι ὅμως ὅλοι ἅγιοι. Ἴσως οἱ πιὸ πολλοὶ δὲν εἶναι ἅγιοι. Τονίζει περισσότερο ὁ εὐαγγελιστὴς τὴν πίστη τοῦ Ἄβραάμ, τονίζει τὴν πιστότητα τοῦ βασιλιᾶ Δαβὶδ στὰ δικαιώματα καὶ στὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ. Τονίζει παρακάτω πῶς αὐτὸ τὸ βασιλεῖο διαλύεται μὲ τὴν εὐθύνη τῶν ἀνθρώπων ποὺ περιφρονοῦν τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ ξεχνοῦν τὰ δικαιώματά του. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο βρίσκονται ἐξόριστοι στὴ Βαβυλῶνα. Γι' αὐτὸ γράφει «ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος» δύο

φορὲς. Ἔχει καθοριστικὴ σημασία γιὰ τὴ γένεση τοῦ Χριστοῦ ἡ στάση τῶν ἀνθρώπων ποὺ πῆγαν στὴν ἐξορία. Ἐκεῖ μετανοοῦν καὶ βρίσκουν στὴν ξένη γῆ τὸν Θεό τους. Νοσταλγοῦν τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, νὰ βρεθοῦν στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γίνουν πάλι ὁ λαὸς του. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἀξιῶνται νὰ ἐπιστρέψουν πίσω.

Κάθε πρόσωπο αὐτῆς τῆς ἀλυσίδας ἔχει μία συγκεκριμένη στάση ἀπέναντι στὸν Θεό. Αὐτὴ τῇ στάση δὲν τὴν παρατηρεῖ οὐδέτερο ὁ Θεός. Εἶναι μία στάση ποὺ παίζει τὸν ρόλο τῆς γιὰ τὴν ἱστορία ὄλων μας. Ἄν δηλαδὴ ἦταν πιστὸς στὸν Θεὸ ἢ ἦταν ἄπιστος. Ἄν ἤθελε νὰ βαδίζει ὅπως θέλει ὁ Θεὸς ἢ ὄχι. Αὐτὸ ἔγινε καθοριστικὸ σημεῖο τῆς γενέσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς δημιουργίας τῆς Ἐκκλησίας. Ποὺ σημαίνει ὅτι τὰ Χριστούγεννα γιὰ μᾶς πρέπει νὰ μᾶς βάλουν σὲ συλλογισμό γιὰ τὸ τί κάνουμε σὲ σχέση μὲ αὐτὸ τὸ γεγονός ποὺ λέγεται δημιουργία τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸν Θεό, ποιά εἶναι ἡ εὐθύνη μας ἀπέναντι σὲ αὐτό, πόσο ἐμεῖς δεσμευόμαστε. Ἡ ἀλυσίδα τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔχει ὁ κατάλογος εἶναι μία ἱστορία αὐτῆς τῆς εὐθύνης. Ἡ δικὴ μας ἱστορία ἔχει σημασία γιὰ τὴν περαιτέρω πορεία τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀφοῦ εἴμαστε καὶ ἐμεῖς κρίκοι τῆς ἴδιας ἀλυσίδας.

Εἶναι λάθος νὰ ἔχουμε τὴν ἀντίληψη ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει στὸν κόσμον ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ δικὴ μας στάση. Ὅτι δηλαδὴ ἡ δικὴ μας στάση δὲν προσθέτει ἢ δὲν ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ αὐτήν. Ὅτι δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ μελλοντικὴ θέση τῆς στὸν κόσμο. Εἶναι μεγάλο λάθος νὰ νομίζουμε ὅτι μποροῦμε νὰ στεκόμαστε ἀπέναντί τῆς ἀδιάφοροι καὶ νὰ γινόμαστε μέλη τῆς γιὰ ἐντελῶς δικούς μας, προσωπικούς λόγους. Ἐπειδὴ ἔχουμε ἐνοχὲς καὶ θέλουμε νὰ

ἀπαλλαγούμε ἀπὸ αὐτές. Ἐπειδὴ θέλουμε νὰ ἡρεμήσουμε ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς μας συγκρούσεις. Ἐπειδὴ θέλουμε νὰ ξεκουραστοῦμε ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς ζωῆς. Δὲν πάει τὸ μυαλό μας ὅτι ἡ ἔνταξή μας στὴν Ἐκκλησία, ἡ δέσμευσή μας ἀπέναντι στὸν Θεὸ γιὰ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν του, συνδέεται μὲ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, μὲ τὴν πορεία τοῦ κόσμου πρὸς τὸ τέλος του. Ἡ ὑπαρξὴ τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀφορᾷ μόνο στὰ ψυχολογικὰ καὶ τὰ θρησκευτικὰ μας προβλήματα. Περιλαμβάνει καὶ αὐτά, ἀλλὰ εἶναι πολὺ πέρα ἀπὸ τὸ περιεχόμενό τους. Εἴτε τὸ θέλουμε εἴτε ὄχι, ἡ ζωὴ μας βρίσκεται συνεχῶς ἀπέναντι στὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ, ἀπέναντι στὴν Ἐκκλησία του, καὶ ἔχει συνέπειες γιὰ μᾶς τοὺς ἴδιους καὶ γιὰ τὸν κόσμο ὁλόκληρο.

Δ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

1. *Περίληψη προηγουμένων*
2. *Προτροπὴ*

1. Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, εἶπαμε ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος μᾶς μεταφέρει

στὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου. Φωτίζει αὐτὴ τὴν ἀρχὴ προβάλλοντας ἐκεῖ τὸ λαμπερὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ καταλάβουμε ἑμεῖς περὶ τίνος πρόκειται. Κι ὅπως λέει στὴν ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου του ἕνας ἄλλος εὐαγγελιστὴς, «τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει». Ἦλαμψε τὸ φῶς μέσα στὸ σκοτάδι τῆς ἱστορίας μὲ τὴ γέννηση τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴ ζωὴ, τὸν θάνατο καὶ τὴν ἀνάστασή του. Καὶ συνεχίζει: «σ' ὅσους τὸν δέχτηκαν καὶ πίστεψαν σ' αὐτὸν ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ γίνουν παιδιὰ τοῦ Θεοῦ». Τοὺς ἔγραψε δηλαδὴ στὸν κατάλογο.

2. Ἐγὼ κι ἐσεῖς εἴμαστε γραμμένοι στὸν κατάλογο ἀπὸ τὴ μέρα ποὺ βαπτιστήκαμε. Τὸ ἔχουμε συνειδητοποιήσει; Σήμερα, ποὺ ξανακούσαμε τὸν κατάλογο, ἂς βάλουμε αὐτὴ τὴν ἐγγραφὴ βαθιὰ στὸ μυαλό μας καὶ ἂς τὴν ἀποδεχτοῦμε μὲ τὴν καρδιά μας. Γιὰ νὰ καταλάβουμε τί σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὴν Ἐκκλησία του, ὅτι ἑμεῖς εἴμαστε τὰ μέλη της, ἐκεῖνοι ποὺ γεννοῦν τὸν Χριστὸ, τὸν Χριστὸ ποὺ γεννιέται σὲ λίγες μέρες καὶ τὸν γιορτάζουμε. Ἀμήν.

Λεπτομέρεια ἀπὸ Λιτανεία.

Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ τὸ φρόνημα τῆς Νέας Ἐποχῆς

Πρωτοπρ. Σωτηρίου Ὁ. Ἀθανασούλια,
Ἐφημ. Μητροπολιτικοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Βασιλείου Τριπόλεως

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ τοῦ Χριστοῦ στὴ μακροαί-
ωνη ἱστορία της πολλές φορές κινδύ-
νευσε ἀπὸ τὴν ἀπειλὴ τῶν αἱρέσεων. Ἡ
Ἐκκλησία, βέβαια, ὄχι ὡς Θεανθρώπινος
ὀργανισμὸς, ὡς Σῶμα Χριστοῦ, ἀλλὰ τὰ
ἐπιμέρους μέλη της, ποὺ κατὰ καιροὺς γί-
νονται θύματα λύκων, ποὺ ἐμφανίζονται
μὲ ἔνδυμα προβάτων. Καὶ σήμερα ἡ
ἀπειλὴ αὐτὴ εἶναι ὑπαρκτή, ἀφοῦ καὶ σή-
μερα δροῦν ἑκατοντάδες αἱρέσεις, κάποι-
ες ἀπὸ τίς ὁποῖες εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπικίν-
δυνες. Πιὸ ἐπικίνδυνο, ὅμως, φαίνεται νὰ
εἶναι ἓνα ἄλλο φαινόμενο τῶν ἡμερῶν
μας, ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀλώσει τὴν Ἐκκλη-
σία ἐκ τῶν ἔσω, δηλ. ὑποὺλα καὶ ἀθόρυ-
βα, χωρὶς νὰ γίνετα ἀντιληπτό. Πρόκει-
ται γιὰ τὸ φαινόμενο τῆς Νέας Ἐποχῆς.

Τὶ ἀκριβῶς εἶναι ἡ Νέα Ἐποχὴ; Δὲν
εἶναι μία συγκεκριμένη αἴρεση ἢ ὀργά-
νωσις μὲ σαφῆ διδασκαλία, οὔτε μία
ὁμάδα αἱρέσεων μὲ κοινὲς ἀντιλήψεις.
Εἶναι ἓνα μεγάλο κίνημα στὸν χῶρο τῶν
αἱρέσεων καὶ τῆς παραθρησκείας, στὸ
ὁποῖο ἐντάσσονται ἑκατοντάδες ὁμάδες
καὶ χιλιάδες ἄτομα σὲ ὅλο τὸν κόσμο, μὲ
μεγάλες διαφορὲς μεταξύ τους, ἀλλὰ
καὶ μὲ κάποια κοινὰ χαρακτηριστικά. Ἡ
Νέα Ἐποχὴ ἀντλεῖ τίς βασικὲς της ἀντι-
λήψεις ἀπὸ τοὺς χώρους τοῦ ἀποκρυφισ-
μοῦ, τῆς ἀστρολογίας καὶ τῶν ἀνατο-
λικῶν θρησκειῶν. Ὡς ὅρος προέρχεται
ἀπὸ τὴν ἀστρολογία. Σύμφωνα μὲ κά-

ποιους ἀστρολόγους, ὀλόκληρο τὸ ἡλια-
κὸ μας σύστημα κινεῖται σὲ μία μεγάλη
τροχιά, ποὺ διακρίνεται σὲ δώδεκα τμή-
ματα («ζώδια») καὶ κάθε 2.000 χρόνια
περίπου περνάει ἀπὸ τὸ ἓνα ζῶδιο στὸ
ἄλλο, δηλαδὴ ἀλλάζει «Ἐποχὴ». Στὶς
μέρες μας, λένε οἱ ἀστρολόγοι, μεταβαί-
νουμε ἀπὸ τὴ σκοτεινὴ Ἐποχὴ τῶν
Ἰχθύων στὴ φωτεινὴ Ἐποχὴ τοῦ Ὑδρο-
χόου. Ἄν σὲ κάθε Ἐποχὴ κυριαρχεῖ ἓ-
νας μεσσίας, ἡ Ἐποχὴ τῶν Ἰχθύων ἦταν
ἡ Ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ στὴ Νέα Ἐ-
ποχὴ ἓνας ἄλλος μεσσίας θὰ κυριαρχή-
σει, ὁ ὁποῖος θὰ λύσει ὅλα τὰ προβλή-
ματα τοῦ κόσμου καὶ θὰ ἐξασφαλίσει τὴ
χαρὰ καὶ τὴν εὐτυχία.

Θεμελιωτὲς τοῦ κινήματος θεωροῦνται
οἱ γνωστὲς ἀποκρυφίστριες τῶν τελευ-
ταίων αἰώνων Ἑλενα Μπλαβάτσκυ
(1831-1891) καὶ Ἀλίκη Μπέιλη (1880-
1949), ἐνῶ μητρικὴ ὀργάνωσις θεωρεῖται
ἡ Θεοσοφικὴ Ἐταιρεία, ποὺ ιδρύθηκε
ἀπὸ τὴν Μπλαβάτσκυ τὸ 1875. Ἡ μετα-
φορὰ τοῦ κέντρου τῆς Θεοσοφικῆς
Ἐταιρείας στὴν Ἰνδία (1880) εἶχε ὡς
ἀποτέλεσμα τὴν υἱοθέτησις βασικῶν
ἀντιλήψεων τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν,
ὅπως ἡ μετενσάρκωσις, καὶ βασικῶν τε-
χνικῶν τους, ὅπως ὁ διαλογισμὸς, ποὺ
ἐντάχθησαν πλήρως στὸν κορμὸ τοῦ κι-
νήματος. Βασικὲς ἀντιλήψεις τοῦ κινή-
ματος τῆς Νέας Ἐποχῆς εἶναι οἱ ἐξῆς:

1. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι συγκεκριμένο πρόσωπο, ὅπως δέχεται ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἄλλες γνωστὲς θρησκείες, ἀλλὰ μία ἀπρόσωπη ἐνέργεια ποὺ διαχέεται μέσα στὸ σύμπαν. Οἱ ὀργανώσεις τῆς Νέας Ἐποχῆς ὀνομάζουν αὐτὴ τὴν ἐνέργεια μὲ διάφορα ὀνόματα, ὅπως, «Συμπαντικὴ Ἐνέργεια», «Παγκόσμιον Πνεῦμα», «Ἵπερσυνειδητότητα» κ.ἄ. Ἡ ἀπρόσωπη αὐτὴ ἐνέργεια προσλαμβάνει διάφορες μορφές, σχηματίζοντας τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

2. Ὁ κόσμος δὲν εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς Ἵπερσυνειδητότητας, δηλαδή μέρος τῆς ἀπρόσωπης θεότητας. Σὲ τελευταία ἀνάλυση, Θεὸς καὶ κόσμος ταυτίζονται, ὅλα εἶναι ἓνα («ἐν τὸ Πᾶν»), ὅλα τὰ ὄντα ἔχουν τὴν ἴδια θεϊκὴ οὐσία (ὀλιστικὴ θεώρηση τοῦ κόσμου).

3. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο, μέρος τοῦ ἀπρόσωπου Θεοῦ εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ οὐσία του εἶναι θεϊκὴ, ποὺ σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος, τελικὰ, εἶναι θεός.

4. Ἡ σωτηρία δὲν ἐξασφαλίζεται ἀπὸ ἓναν ἐξωτερικὸν λυτρωτὴ, ὅπως ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἀλλὰ ἐπιτυγχάνεται μὲ μεθόδους αὐτοσωτηρίας καὶ αὐτοθέωσης. Ὁ ἄνθρωπος σώζεται μὲ τὶς δικές του δυνάμεις καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν Θεό. Ἡ σωτηρία συνίσταται στὸ νὰ ἀναπτύξει τὶς θεϊκὲς δυνάμεις, ποὺ δῆθεν βρίσκονται μέσα του, καὶ νὰ ἀνέλθει σὲ ἀνώτερα ἐπίπεδα ὑπαρξῆς. Γιὰ νὰ γίνῃ αὐτό, δὲν ἀρκεῖ ἡ διάρκειά μίας ζωῆς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ στὸν κόσμο πολλὰς φορὲς μὲ ἄλλο σῶμα (μετενσάρκωση). Στὴ «σωτηρία» συμβάλλουν τεχνικὲς τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν, ὅπως ἡ γιόγκα καὶ ὁ διαλογισμὸς, ἀλλὰ καὶ στοιχεῖα ἀπὸ ἄλλες θρησκείες, ἀφοῦ κάθε θρησκεία κατέχει ἓνα μέρος τῆς ἀλήθειας καὶ ἀποτελεῖ ἓναν διαφορετικὸ «δρόμο» πρὸς τὸν ἴδιον θεό. «Σωτηρία», τελικὰ,

εἶναι ἡ ἔνωση μὲ τὸν ἀπρόσωπο Θεό, δηλαδή ἡ ἐξαφάνιση μέσα στὴ Συμπαντικὴ Ἐνέργεια.

5. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶναι ὁ μοναδικὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο ποὺ ἔφτασε σὲ κάποιο ὑψηλὸ ἐπίπεδο ὑπαρξῆς, ὅπως καὶ ἄλλα πρόσωπα αὐτοῦ τοῦ κόσμου (Βούδας, Ζαρατούστρα κ.ἄ.) ἢ εἶναι μία κατάσταση, στὴν ὁποία μπορεῖ νὰ φτάσει καὶ τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ ξεπεράσει ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς («χριστικὴ κατάσταση»). Ὁ Χριστός, κατὰ τὴν Νέα Ἐποχὴ, εἶναι ἀπλῶς ἓνας μεγάλος μύστης, ποὺ θὰ ξεπεραστεῖ ἀπὸ ἓναν ἄλλο ἀναμενόμενο καὶ μεγαλύτερο μύστη, τὸν μεγαλύτερο ὄλων τῶν ἐποχῶν.

Μὲ τὴν πρώτη ματιὰ φαίνεται σαφῶς ὅτι τὸ φρόνημα τῆς Νέας Ἐποχῆς, δηλαδή τὸ σύνολο τῶν ἀντιλήψεων τῆς, ἔρχεται σὲ πλήρη ἀντίθεση μὲ τὴν Ὀρθόδοξη Χριστιανικὴ πίστη, ἡ ὁποία δέχεται τὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ (δηλ. ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τρία πρόσωπα), τὴ σαφῆ διάκριση μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου, τὸν κτιστὸν χαρακτήρα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ σωτηρία κ.λπ. Ἰδιαιτέρως ἡ Νέα Ἐποχὴ ὑποσκάπτει τὸ θεμέλιο τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ εἶναι ἡ πίστη ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος Κύριος (Θεός), γιὰ τὸν Ὅποιο ἡ Ἁγία Γραφή διαβεβαιώνει ὅτι «οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἢ σωτηρία· οὐδὲ γὰρ ὄνομα ἔστιν ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς» (Πράξ. 4,12). Κατὰ συνέπειαν, ἀποτελεῖ κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸν κίνδυνον τῶν ἡμερῶν μας, δεδομένου μάλιστα ὅτι δὲν καταπολεμεῖ σαφῶς καὶ εὐθέως τὸ κέντρο τῆς πίστεώς μας, τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ μὲ συγκεκριμένον τρόπο ἐπιχειρεῖ τὴ σχετικοποίησή του.

Μνήσθητι Κύριε...

(ἦτοι, Ἕνας ἀκόμη λόγος γιὰ τοὺς προϊσταμένους μας)

Πρωτ. Κωνσταντίνου Καλλιανού,
Ἐφημ. Ἰ. Ν. Ἁγίου Παντελεήμονος Σκοπέλου Ἰ. Μ. Χαλκίδος

ΟΙ ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΙ εἶναι κι αὐτοὶ σύν-
ἄνθρωποί μας. Πρόσωπα καθημε-
ρινά, ἐπίγεια, μὲ σταυρούς, δάκρυα, πό-
νο καὶ φυσικὰ ἀδυναμίες. Ποὺ σημαίνει
ὅτι ἀγωνίζονται, πάσχουν καὶ αἶρουν
τὸν σταυρὸ τους, ὅπως κι ὁ καθένας
μας.

Ὅταν ἀπαιτοῦν συνεργασία προσφέ-
ρουν δικαιώματα καὶ εὐγνωμοσύνη·
ὅταν φέγουν, ἀνοίγουν δρόμους στὴν
ψυχὴ γιὰ αὐτοανάλυση καὶ «διόρθωσι-
ν βίου». Κι ὅταν ἀπομένουν μόνοι στὸ
δωμάτιο τῆς προσωπικῆς τους ἀνάπαυ-
σης καὶ ἀνασυγκρότησης τοῦ εἶναι τους,
ἂς μὴ φανεῖ παράξενο: πρέπει νὰ ἐξετά-
ζουν μὲ δάκρυα τὶς πληγές τους...

Ὅπως κι ἐμεῖς. Γιατὶ τότε πιὰ εἶναι
χωρὶς τὰ διαδήματα, τὰ ὁποῖα φέρουν
ἔξω καὶ μ' αὐτὰ διακρίνονται. Καὶ τὸ
κυριότερο, μέσα στὸ κλίμα τῆς μονα-
ξιᾶς, συντετριμμένοι καὶ ταπεινωμένοι
ψάχνουν μιὰ μιὰ τὶς λέξεις ποὺ ἄκου-
σαν, ξαναβλέπουν τὰ πρόσωπα τὰ
ὁποῖα συνάντησαν καὶ φυσικὰ ξαναρυθ-
μίζουν τὸ ρολόι τῆς ζωῆς τους, καθὼς ὁ
σωρὸς τῶν ἄχρηστων ποὺ ὑπομονετικὰ
διαλέγουν, ὅλο καὶ μεγαλώνει· σὲ ση-
μεῖο, ποὺ πολλὰς φορὲς νὰ τοὺς ὠθεῖ
στὴν ἀπελπισία, καθὼς τὸ καταλαβαί-
νουν, τὸ βλέπουν καὶ τὸ συνειδητοποι-
οῦν, πὼς ὁ ἡμερήσιος κόπος τους, εἰς
μάτην διετέθη.

Ὡστόσο ἐπιβάλλεται νὰ ἔχει κι ἡ δια-
κονία τοὺς αὐτὴ τὴν τροπὴν καὶ αὐτὸ τὸ
ἀποτέλεσμα – ἔτσι τὰ ἐπιτρέπει Ἐ-
κεῖνος – γιὰ νὰ συμμαζεύεται ὁ ναρκισ-
σιμὸς καὶ νὰ περικόπτεται τὸ θέλημα.
Ἄλλὰ καὶ γιὰ νὰ μαθητεύει κανεὶς πάνω
στὴν καθημερινότητα ποὺ παράγει καὶ
συντηρεῖ τὴν ματαιότητα, ἀποταμιεύει
ἐμπειρίες, ἐπισημαίνει τοὺς κόλακες καὶ
τὸν φαρισαϊσμό τους, ἀνιχνεύει τὶς δια-
θέσεις τῶν «κύκλω τῆς τραπέζης» συν-
δαιτημόνων, ἔτσι ὥστε νὰ ὑπάρχει ἡ δυ-
νατότητα νὰ προσμετρῶνται καὶ νὰ
ὑπολογίζονται οἱ ἀποστάσεις. Ἀσφα-
λείας καὶ πειθαρχίας ἀποστάσεις, γιὰτι
στὸν ἀντίποδά τους ὑπάρχουν οἱ συ-
γκρούσεις. Ποὺ δὲ συμφέρουν ποτέ.

Πολλὰς φορὲς βλέπουμε τὸν Ἐπίσκο-
πο πάνω στὸ θρόνο τοῦ στολισμένο μὲ
τὰ ἄμφιά του καὶ τὰ ἐγκόλπια καὶ θαυ-
μάζουμε τὸν ἐξωτερικὸ διάκοσμο, δίχως
νὰ ὑπολογίζουμε πὼς μέσα του αὐτὸς ὁ
ἄνθρωπος, γιὰτι ἄνθρωπος εἶναι, ἔχει
σωρευμένο τόσο φαρμάκι καὶ πίκρα
ἀπὸ πολλὰ· καὶ κυρίως ἀπὸ τὴ μοναχικὴ
καὶ ἐναγώνια πορεία του, τὴν κάποτε
σταυρικὴ καὶ στεφανωμένη μὲ ἀκάνθινα
βραβεῖα... Ἀπὸ πολλὰ, ποὺ συναποτε-
λοῦν τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου,
καθὼς εἶναι πάντα στὴν ἐπίπονη ἐκείνη
περιοχὴ τοῦ βαθύτατα ψυχολογημένου
καὶ πάντα κορυφαίου Πατερικοῦ λόγου:

«Πάντων γὰρ ἐπιπονώτερον ἐστὶ τὸ ἄρχειν ψυχῶν» (Ὅσιος Νεῖλος). Μόνο πού, γιὰ νὰ ἐπεξηγηθεῖ αὐτὸς ὁ λόγος, χρειάζεται νὰ καταφύγουμε στὸν Κυριακὸ λόγο, πού εἰπώθηκε κάποια κορυφαία ὥρα καὶ στιγμή: κατὰ τὴν ἀνάβασή Του δηλαδὴ στὰ Ἱεροσόλυμα, γιὰ τὸ ἐκούσιο πάθος....

Στὸ ἐρώτημα, λοιπόν, τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου γιὰ τὴν πρωτοκαθεδρία «ἐν τῇ δόξῃ Του», ἀπάντησε ὁ Κύριος: «Ὁς ἂν θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος, καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος» (Μάρκ. 10, 35-45), μάθημα πολῦτιμο, ἀλλὰ καὶ πολῦπτυχο, γιὰ προϊσταμένους καὶ μή...

Παναγία Βρεφοκρατοῦσα.

ἽΟσία Ματρώννα ἡ ἐκ Πέργης*

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

Η ΟΣΙΑ Ματρώννα γεννήθηκε στὴν Πέργη, περὶ τὸ ἔτος 420, ἀπὸ γονεῖς πλουσίους. Στὴν ἡλικία τῶν δέκα πέντε ἐτῶν τὴν πάντρεψαν μὲ ἕνα νεόν, ὀνομαζόμενον Δομετιανόν. Ἀπέκτησαν μιὰ κόρη, ποὺ τὴν ὀνόμασαν Θεοδώρα, ἡ ὁποία ὁμως πέθανε νωρίς.

Ὅταν ἡ Ματρώννα πῆγε μὲ τὸν σύζυγό της στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐπισκέφθηκε ὅλες τὶς Ἐκκλησίες καὶ τὰ ἱερὰ προσκυνήματα μὲ τὴ συνοδεία μιᾶς γυναικάς, ποὺ ὀνομαζόταν Εὐγενία καὶ ἦταν πολὺ φιλακόλουθη. Συχνὰ πήγαιναν μαζί ὅπου γινόταν Ἀγρυπνία, καθὼς καὶ σὲ ἄλλες Ἱερὲς Ἀκολουθίες. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἡ ἱερὴ ἐπιθυμία τῶν παιδικῶν της χρόνων νὰ μονάσει, ἀναπερῶθηκε. Γιὰ νὰ ἀποφύγει τὶς ἐνοχλήσεις τοῦ συζύγου της, κατέφυγε ἀρχικὰ στὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Βασιανοῦ († 10 Ὀκτ.) μὲ ἀνδρική ἐνδυμασία. Ἀργότερα, ἔζησε ἕνα διάστημα σὲ Γυναικεῖο Ἱσυχαστήριον, κοντὰ στὴν Ἑμεσσα τῆς Συρίας. Μετὰ ἀπὸ τὸ προσκύνημά της στὰ Ἱεροσόλυμα, βρῆκε καταφύγιον σ' ἕνα ἐρειπωμένο εἰδωλολατρικὸ κτίσμα ἔξω ἀπὸ τὴ Βηρυττό. Στὰ χρόνια ποὺ ἔμενε ἐκεῖ μόνη, μὲ τὴ σκληρὴ ἄσκηση,

τὴν αὐστηρὴ νηστεία καὶ τὴν ἀδιάλειπτη προσευχή, προσεῖλκυε πλούσια τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ κατανικουσε τὶς πάσης φύσεως ἐπιθέσεις τοῦ πονηροῦ. Ὅταν ἔγινε γνωστὴ ἡ ἐκεῖ παρουσία της, ἄρχισαν νὰ τὴν πλησιάζουν καλοπροαίρετες γυναῖκες τῆς περιοχῆς, ἀκόμα καὶ ἀπὸ αὐτὲς ποὺ λάτρευαν προηγουμένως τὰ εἰδῶλα, καὶ τῆς ζητοῦσαν νὰ μείνουν μαζί της. Μερικὲς, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀναγκαῖα κατήχηση, βαπτίσθηκαν ἀπὸ τὸν τοπικὸ Ἐπίσκοπον. Μία ἀπὸ τὶς νεοφωτιστὲς ἦταν προηγουμένως ἱέρεια τῶν εἰδῶλων. Ἔτσι συγκροτήθηκε ἐκεῖ τὸ Κοινοβιακὸ Ἱσυχαστήριον τῆς Ἵοσίας Ματρώννας, μὲ ὀκτὼ Μοναχές.

Ὅμως ἡ ψυχὴ τῆς Ἵοσίας δὲν ἔμενε ἱκανοποιημένη. Διακαῆς της πόθος ἦταν νὰ βρισκεται ὑπὸ τὴν πνευματικὴ καθοδήγηση τοῦ Γέροντα Βασιανοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη. Μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Ἐπισκόπου, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὴν καθοδήγηση καὶ προστασία τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἱσυχαστηρίου, παίρνοντας μαζί της μόνο μιὰ Μοναχὴ, τὴ Σωφρόνη, ἀναχώρησε γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὁ Ἅγιος Βασιανὸς φρόντισε νὰ τῆς ἐξασφαλίσει κατάλληλον κελλὶ πλησίον τῆς Μονῆς του.

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Μητροπολίτου Πισιδίας Σωτηρίου Τράμπα: Ἀστέρες Φωταγεῖς, Πέργης - Σίδης - Ἀτταλείας τῆς Μ. Ἀσίας. Ἰ. Μ. Πισιδίας, Ἐξαρχία Σίδης καὶ Ἀτταλείας, 2010, σσ. 84-86.

Όταν δημιουργήθηκαν οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την εγκαταβίωση περισσότερων αδελφών, κάλεσε η Όσια Ματρώνα να έλθουν κοντά της μερικες ακόμη από τις Μοναχές του Ήσυχαστηρίου τῆς Βηρυττού.

Οι ασκητικοί αγῶνες, τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, οἱ θεραπείες ἀσθενῶν καὶ ἡ ἀγία βιοτὴ τῆς Όσιας Ματρώνας δὲν ἄργησαν νὰ γίνουν γνωστὰ, ὄχι μόνον στὸν ἀπλὸ λαό, ἀλλὰ καὶ στὴν αὐτοκρατορικὴ αὐλή.

Ἡ Βερίνα († 484) σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Λέοντος τοῦ Θρακός (457-74), τὸ θεωροῦσε τιμὴ τῆς νὰ συναντᾷ τὴν Όσια. Ἡ ἐκτίμησή τῆς μάλιστα πρὸς τὸ πρόσωπό τῆς αὐξήθηκε ἀκόμη περισσότερο, ὅταν προσέφερε πρὸς τὴν Όσια ἕνα σημαντικὸ χρηματικὸ ποσὸ κι ἐκείνη δὲν θέλησε νὰ τὸ δεχθεῖ, στηρίζοντας στὸν Θεὸ τὴν ἐλπίδα τῆς γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ Μοναστηριοῦ.

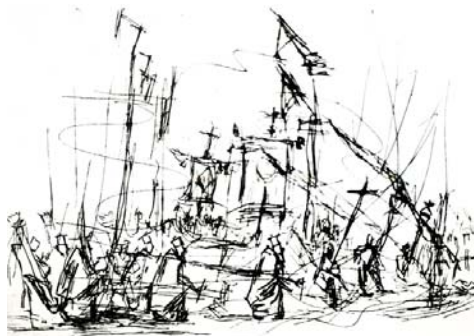
Τὰ μέλη τῆς Μοναστικῆς Ἀδελφότητός τῆς συνεχῶς αὐξάνονταν. Μεταξὺ αὐτῶν πολλὲς προέρχονταν ἀπὸ εὐκατάστατες οἰκογένειες. Ὁ Γέροντας Βασσιανὸς ὑπέδειξε στὴν Όσια κατάλληλο τόπο, κοντὰ στὴ δική του Μονή, νὰ κτίσουν κανονικὸ πλεόν Γυναικεῖο Μονα-

στήρι. Ἡ Μονὴ κτίσθηκε ὁμοία πρὸς τὴ Μονὴ τοῦ Βασιανοῦ. Τὸ μεγάλο κτιριακὸ συγκρότημα διέθετε ἰσόγειο καὶ δύο ὀρόφους. Στὸν πρῶτο ὄροφο ἦταν καὶ ὁ ναός. Μεταξὺ ἄλλων, στὴ δαπάνη ἀνέγερσης τῆς Μονῆς σπουδαία ἦταν ἡ συμβολὴ τῆς Ἀθανασίας, ἡ ὁποία ἦταν πολὺ πλούσια καὶ ἔγινε Μοναχὴ (Θ.Η.Ε., Τόμ. 8, σελ. 849).

Τὸ Μοναστήρι αὐτὸ ἐξελίχθηκε σὲ ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα στὴν Κωνσταντινούπολη. Ἡ πνευματικότητά του ἀκτινοβολοῦσε καὶ ἐπηρέαζε εὐεργετικὰ τὴν κοινωνία. Ἡ Όσια Ματρώνα συνέχιζε τοὺς ἀσκητικούς τῆς αγῶνες καὶ ἐνέπνεε τὶς Μοναχές τῆς. Στὴν ἡλικία τῶν ἑκατὸ ἐτῶν, ὁ Θεὸς τῆς ἀποκάλυψε τὴν ἡμέρα τῆς κοιμήσεώς τῆς. Καὶ ὅταν ὅλες οἱ ἀδελφές εἶχαν συγκεντρωθεῖ στὸ κελλί τῆς, γιὰ νὰ τὶς παρηγορήσει, περιέγραψε τὸν Παράδεισο, ὅπως ὁ Θεὸς τῆς τὸν παρουσίασε σὲ ὄραμα.

Ἔτσι προετοιμασμένη πνευματικὰ παρέδωκε τὴ μακαρία ψυχὴ τῆς στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ τὸ ἔτος 520.

Ἡ μνήμη τῆς ἐορτάζεται τὴν 9ῃ Νοεμβρίου, ἡμέραν τῆς ὀσιακῆς κοιμήσεώς τῆς.

Λιτανεία τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα.

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἴ. Χατζηφώτη

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Σε ἐκδήλωση σεμνή και σε ἀτμόσφαιρα οἰκογενειακή – δασκαλική ἔγινε τὴν Τετάρτη, 27 Ὀκτωβρίου 2010, ὁ ἀγιασμός τῶν νέων Γραφείων τοῦ Συλλόγου Ἐκπαιδευτικῶν Πρωτοβάθμιας Ἐκπαίδευσης Νομοῦ Κοζάνης. Τὸν ἀγιασμό τέλεσε ὁ ὑπογρ. ἀπὸ τὴν Ἐνορία Ἁγίου Διονυσίου Βελβεντοῦ, προσκαλούμενος ἀπὸ τὸ Δ.Σ. τοῦ Συλλόγου Ἐκπαιδευτικῶν Π.Ε. Κοζάνης, μὲ τὴν ἄδεια τῆς Ἐνορίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου Κοζάνης.

Τὰ νέα Γραφεῖα, ποὺ ἡ Πρόεδρος τοῦ Συλλόγου δασκάλα κ. Σοφία Ἰορδανίδου, ἐκφράζοντας τὴν ὁμόφωνη ἀπόφαση τοῦ Δ.Σ., ὀνόμασε πολὺ εὐστοχα τὸ «*σπίτι τοῦ δασκάλου*», βρῖσκονται στὴν ὁδὸ Ἰωάννη Παπαγιάννη 3 καὶ εἶναι δωρεὰ τῆς Οὐρανίας Παπαγιάννη, κόρης τοῦ γνωστοῦ γιὰ τὶς πολλὰς ἀγαθοεργίες, πρώην Δημάρχου Κοζάνης καὶ γιατροῦ Γιάννη Παπαγιάννη, στὴ μνήμη τῆς ἀδερφῆς τῆς, δασκάλας Κατίνας Παπαγιάννη. Πρόκειται γιὰ ἓνα πολὺ ὁμορφο καινούργιο διαμέρισμα, μεγάλης χωρητικότητας, ποὺ θὰ μπορεῖ νὰ φιλοξενεῖ καὶ κάποιες ἐκδηλώσεις μὲ χαρακτηριστὰ παιδαγωγικό-κοινωνικό-πολιτικό, γιὰ τὴν διεύρυνση, τὴν καλλιέργεια καὶ τὴ σύνθεση ἀπόψεων καὶ ρευμάτων τῆς Ἐκπαίδευσης μέσα στὴ σύγχρονη ἐκπαιδευτικὴ πλημμυρίδα προτάσεων καὶ

δεδομένων ἀλλὰ καὶ σχεδιαζόμενων ἔξωθεν εἰσβολῶν. Στὴν ὁμιλία τῆς ἡ Πρόεδρος τοῦ Δ.Σ. μίλησε μὲ πολὺ συμπαιθητικὰ λόγια γιὰ τὸ ἦθος τῆς δωρήτριας καὶ τὴ δωρεὰ ποὺ ἔγινε ὄχι μὲ κίνητρα φιλοδοξίας γιὰ ἐπαίνους καὶ ὑστεροφημίες [...].

Ἄν ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ, «ὅμεις ἐστὲ τὸ ἄλας τῆς γῆς, ἐὰν δὲ τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται;», ἀπευθύνεται ὡς προτροπὴ κατ' ἀρχὴν γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ του στὸν κύκλο τῶν Δώδεκα Μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων, στὴν προέκτασή του ὁ λόγος ἀφορᾷ στὴν ἐφαρμογὴ του πρωτίστως ἐμᾶς τοὺς δασκάλους, ποὺ τὴν δύναμη γιὰ τὸ ἔργο μας τὴν ἀντλοῦμε καθημερινὰ μέσα στὴν τάξη ἀπὸ τοὺς μαθητὲς μας, *τις πλέον ἀνεπιτήδευτες εἰκόνες τοῦ Θεοῦ*. Ἔχουμε, οἱ δάσκαλοι, τὴν ἀγάπη τοῦ Λαοῦ, τὴν ἐκτίμηση τῶν σκεπτόμενων προσώπων ὅλης τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς διαστρωμάτωσης καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἐργαζόμεστε ἀδιάκοπα γιὰ τὴν καλλιέργεια ἐλεύθερου καὶ γενναίου φρονήματος στοὺς μαθητὲς μας μέσα στὴ γενικευμένη ἀποενεργοποίηση καὶ ἀδρανοποίηση τῶν πολιτῶν.

Οἱ πολιτικὲς Ἠγεσίες ποὺ γιὰ τὰ ζητήματα τῆς Παιδείας πρέπει νὰ ξέρουν «*ποῦ πατοῦν καὶ ποῦ πηγαίνουν*», ὀφείλουν νὰ ἐκτιμῶν ὀρθὰ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες καὶ δυνατότητες τῶν Ἑλλήνων, νὰ μὴν ἐνδίδουν σὲ ἐπιχειρηματικὰ συμ-

φέροντα, αλλά με τόλμη να προχωρήσουν στην επίλυση τῶν αἰτημάτων τῆς Ἐκπαίδευσης, πού (πρέπει νά) εἶναι, ὡς *ζητήματα Παιδείας*, ὄχι μόνο γιά τὸ «πῶς» (μεθοδολογία) ἀλλά κυρίως γιά τὸ «τί» (περιεχόμενο) τῆς Παιδείας, μακριά ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀγορᾶς στὸν ἰδιωτικὸ τομέα καὶ τὴ σύνδεση τοῦ Σχολείου μὲ τὴν παραγωγικότητα, πού ὀδηγεῖ τελικὰ στὴν ἀποδόμησή του πρὸς ὄφελος τῆς Ἀγορᾶς.

Παραμένουμε σταθερὰ ὑπέρμαχοι τῆς δημόσιας Παιδείας. Στὴν προσπάθεια ἀντλήσης ἀξόνων περιεχομένου γιά τὴν Παιδεία, ὑποδεικνύουμε τὴν ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας πού θέλει τὴν Παιδεία *στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἀνθρώπου, τῆς κοινωνίας τῶν προσώπων καὶ ὄχι τοῦ ἀπρόσωπου συστήματος τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, ὄχι τοῦ ἰδιωτικοῦ πλουτισμοῦ, τοῦ κλεμμένου μέσῳ τῆς ὑπεραξίας τῆς ἐργασίας, ὄχι τῆς ἰσοπέδωσης τῶν ἀξιών καὶ τῆς καπιταλιστικῆς παγκοσμιοποίησης.*

Οἱ σημερινές κομματικές ἐλίτ δὲν πρόκειται νὰ προχωρήσουν, *παρ' ἐκτὸς θαύματος*, σὲ ρήξη μὲ τὰ συμφέροντα, γιὰτὶ εἶναι ἐξαρτήματα ἀνταποδοτικῶν μηχανισμῶν. Δὲν πρέπει ὥστόσο μὲ τίποτα ἢ Παιδεία νὰ ἀπωθηθεῖ καὶ νὰ ὑποταχτεῖ στὴν Ἀγορά, γιὰτὶ τὸ περιεχόμενό της θὰ καταστεῖ βαθύτατα ἀλλοιωμένο. Ὁ κίνδυνος αὐτὸς πρέπει νὰ ἀποτραπεῖ ὄχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἐκπαιδευτικούς, μὰ ἀπὸ ὀλόκληρο τὸν ἑλληνικὸ λαό, πού πρέπει νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν ἀδράνεια καὶ τὴν παθητικοποίηση, γιὰτὶ ἡ Παιδεία εἶναι ὑπόθεση ὅλου τοῦ λαοῦ.

Ἀπὸ τὴ θέση-διακονία μας στὴν Ἐνορία τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ Βελβεντοῦ μὲ προσευχὴ ζωῶσα καὶ ἐνεργὸ παρουσία στὰ παιδευτικὰ δρώμενα θὰ εἴμαστε πάντα στὸ πλευρὸ τῶν συν-ἀδελφῶν δασκάλων στὸν καθημερι-

νό τους ἀγῶνα μέσα στὴν τάξη μπροστὰ στὰ ἀθῶα μάτια τῶν μικρῶν μαθητῶν καὶ στὴν ἀγωνία τους γιά τὴν προκοπή τους, ὡς σάρκα ἀπὸ τὴ σάρκα μας.

28-10-2010

π. Κωνσταντῖνος Ἰ. Κώστας
παπαδάσκαλος

Πρὸς
Τὸ περιοδικόν

«Ὁ Ἐφημέριος»
Ἰασίου 1 – Ἀθήνα

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Παλαιὸς ἀναγνώστης τυγχάνων τοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Ἐφημέριος» ἔχω τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώνω τὴν συνεχῆ ἀναβάθμιση τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς θεματολογίας τοῦ περιοδικοῦ ἐπὶ τῆς διευθύνσεώς σας.

Ἰδιαιτέρως ἐπισημαίνω τὴν συμβολήν σας στὴν ἐνημέρωση τοῦ Ἐφημεριακοῦ Κλήρου ἐπὶ θεμάτων οἰκονομικῶν, κοινωνικῶν, οἰκογενειακῶν κ.ἄ. περὶ τῶν ὁποίων πολλὲς παρερμηνεῖες κυκλοφοροῦν καὶ ἀρνητικὰ σχόλια διατυπώνονται εἰς βάρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν λειτουργῶν της.

Σημαντικὴ συμβολὴ ἀποτελοῦν τὰ πρόσφατα ἄρθρα τοῦ Ἀρχιμ. π. Ἱερωνύμου Νικολοπούλου, πού διαφωτίζουν πτυχές ἐπικαίρων θεμάτων.

Εἰσηγοῦμαι ταπεινῶς νὰ συνεχίσετε τὸ πολῦτιμο ἔργο σας στὴν κατεύθυνση τῆς ἐνημερώσεως τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου, ὡς ἄξιοι συνεχιστὰί τῆς μακροχρονίου παραδόσεως, τόσοσιν τοῦ περιοδικοῦ «Ὁ Ἐφημέριος», ὅσον καὶ τοῦ πρώτου Ἐκκλησιαστικοῦ ἐντύπου τῶν ἐφημεριῶν «Ὁ Ἱερὸς Σύνδεσμος».

Μετ' ἰδιαιτέρας τιμῆς
Πρωτοπρ. Ἡλίας Δροσινὸς

Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΕΦΗΜΕΡΙΟΥ

Ἐπιμέλεια: Σταῦρος Τερζής

- Ἁγίου Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Οἱ ἕξι περὶ ἱερωσύνης λόγοι*, (μτφρ. π. Ἠλίας Διακουμάκος), ἔκδ. Παρρησία, Ἀθήνα 2010.
- Ἀναστασίου Ἀρχιεπισκόπου Τιράνων καὶ πάσης Ἀλβανίας, *Ἐως ἐσχάτου τῆς γῆς*, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2009.
- Ἀωνόμου Ἀγιορείτου, *Νηπτικὴ θεωρία, ἐκ χειρογράφου τῆς Ἰ. Μ. Ξενοφώντος Ἁγίου Ὁρους*, ἔκδ. Ἱερὰ Μονὴ Ξενοφώντος, 2010.
- Γρηγορίου Ἱερομονάχου, *Ἐκκλησία καὶ ἐκκλησιασμός*, ἔκδ. Ἱερὸν Κουτλουμουσιανὸν Κελλίον Ἁγίου Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, 2008.
- Ζαμπέλη Ἰωαννικίου (ιερέως), *Καχτητικὸς λόγος καὶ ἐκκλησιαστικὸ βίωμα*, ἔκδ. Κέντρο Νεότητος Ἱερᾶς Μητροπόλεως Λευκάδος καὶ Ἰθάκης, Λευκάδα 2009.
- Ζιλὲ Λέβ (Lev Gillet) (ἐνὸς μοναχοῦ τῆς Ἀνατολῆς), *Πάτερ ἡμῶν ... Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ*, (μτφρ. Πολυξένη Τσαλίκη-Κιοσόγλου), ἔκδ. Ἀκρίτας 2007.
- Ζωγράφου Παρασκευᾶ (πρωτοπρεσβυτέρου), *Κηρύγματα ἀλήθειας καὶ ζωῆς. Οἱ ἑορτές, οἱ Ἅγιοί μας: Νοέμβριος*, Ἰδιωτικὴ ἔκδοση, Ἀθήνα 2010.
- Ἱεροθέου (Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου), *Ἐποπτικὴ κατήχηση*, ἔκδ. Ἱερὰ Μονὴ Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), 2009.
- Καρδαμάκη Μιχαήλ (ιερέως), *Ἡ Ἐκκλησία τῆς σαρκώσεως. Κεφάλαια ἐκκλησιολογικά*, ἔκδ. Εὐεργέτις, Ἀθήνα 2007.
- Κατζίγκᾶ Ἀθανασίου (πρωτοπρεσβυτέρου), *Τελετουργικὸ ἐγχειρίδιον λειτουργικῆς εὐταξίας*, ἔκδ. Ἱερὸς Ναὸς Ἁγ. Ἀργυρίου Ἐπανομῆς, 2009.
- Κατζίγκᾶ Ἀθανασίου (πρωτοπρεσβυτέρου), *Ἱεροτελεστικὸν Α΄*, ἔκδ. Ἱερὸς Ναὸς Ἁγ. Ἀργυρίου Ἐπανομῆς, 2009.
- Κοσμᾶ Γρηγοριάτη Ἱερομονάχου, *Τὸ ἱεραποστολικὸ μου ἡμερολόγιο*, ἔκδ. Ἱεραποστολικὸς Σύνδεσμος Ἁγίου Κοσμᾶ ὁ Αἰτωλός, 2009.
- Λέκκου Εὐαγγέλου, *Τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου: τὸ γεγονός, ἡ ἑορτὴ. Μὲ ἐπιλογή ὕμνων ἐσπερινοῦ καὶ ὄρθρου*, ἔκδ. Σαΐτης, Ἀθήνα 2007.
- Μαντζαρίδη Γεωργίου, *Ὁρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ*, ἔκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 2010.
- Μπακογιάννη Βασιλείου, *Νηστεία: Ὁ πρῶτος πειρασμός*, ἔκδ. Θαβώρ, 2008.
- Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Νέον Μαρτυρολόγιον: Ἦτοι μαρτυρία τῶν νεοφανῶν μαρτύρων*, ἔκδ. Ἀγιορειτικὴ Ἑστία, Θεσσαλονίκη 2009.

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

Ἰσορροπώντας.

Κείμενα ποιμαντικῆς μέριμνας
καὶ βιοτῆς

Κωνσταντίνου Ν. Καλλιανοῦ,

Ἐκδοση Ἰ. Καλύβης Ἁγίου Ἀκακίου.

Σειρά: «Μαρτυρίες», ἀρ. 1.

Ἄγιον Ὅρος 2008

ναισθήματα, τὶς σκέψεις, τὶς ἀναμνήσεις καὶ τοὺς ὄραματισμούς. Ἴσως κάποιος νὰ ὑποστήριζε ὅτι στὴ γραφὴ παρουσιάζεται ὅ,τι ἀπολαμβάνει ἢ ὄραση. Ὅμως εἶναι καὶ ἄλλοι ποὺ ἀπολαμβάνουν τὴν φύση ἀλλὰ δὲν βιώνουν τὴν ὁμορφιά. Στὸν ἀφτιασίδωτο, ποιητικό, νοσταλγικό, παπαδιαμαντικό λόγο τοῦ π. Καλλιανοῦ ἡ ὁμορφιά τῆς φύσης εἶναι ἀντικατοπτρισμὸς τῆς σχέσης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. Ὁ σύνδεσμός του μὲ τὴν συγγραφικὴ παράδοση τῶν δύο Ἀλεξάνδρων τῶν Β. Σποράδων (Παπαδιαμάντη καὶ Μωραϊτίδη) καὶ μὲ τὸ Ἄγιον Ὅρος, εἰδικὰ μάλιστα γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ μετὰ χεῖρας βιβλίου, μὲ τὴν Ἰ. Καλύβη τοῦ Ἁγίου Ἀκακίου τῶν Καυσοκαλυβίων, δίνει ἀσφαλῶς τὸ στίγμα καὶ τῆς συγγραφικῆς διαδρομῆς του. Τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου χωρίζεται σὲ τέσσερις ἐνότητες: α) Ποιμαντικά, β) Τῶν Χριστουγέννων, γ) Τοῦ Σταυροῦ, τῆς Ἀνάστασης καὶ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ δ) Αὐγουστιάτικη Δέηση. Οἱ τίτλοι τῶν ἐνοτήτων μαρτυροῦν καὶ τὸ κεντρικὸ θέμα ἢ τὴν ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ τῶν κειμένων. Ὁ ἀναγνώστης, ὅμως, κοινωνώντας μὲ τὰ βιώματα καὶ τὶς σκέψεις, ὅλα ὅσα κατὰ ἓνα δικό του τρόπο καταγράφει, θὰ ἀπολαύσει κείμενα μοναδικῆς ὁμορφιᾶς ἀλλὰ καὶ διδαχῆς, χρήσιμα ὄχι μόνο σὲ κάποιο ρασοφόρο, ἀλλὰ καὶ στὸν καθένα ἐνδιαφερόμενο, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ κείμενα ἐπικαιρῆς ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ διαχρονικῆς ἀναζήτησης καὶ προβληματισμοῦ.

Στὴν Εὐρώπη ὡς Ἕλληνες

Κωνσταντίνου Ἰ. Χολέβα,

Ἐκδόσεις Ἀρχονταρίκι.

Ἀθήνα 2010

ὡς ἔθνος, μὲ ἀξιοπρέπεια καὶ ἀποφασιστικὴτητα, χωρὶς συμπλέγματα, στὴν Εὐρώ-

Στὸ νέο πόνημα τοῦ κ. Κων. Χολέβα ποὺ παρουσιάζουμε, «Στὴν Εὐρώπη ὡς Ἕλληνες», περιγράφονται στὸν πρόλογο οἱ θέσεις του γιὰ τὶς σχέσεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων κρατῶν μὲ τὴν Ε.Ε. καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ σταθοῦμε συνειδητὰ

πη, συνεισφέροντας δημιουργικά στην οικοδόμηση του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού. Τὰ ἐπὶ μέρους κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἔχουν δημοσιευθεῖ κατὰ καιροὺς στὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ τύπο ἢ ἦσαν εἰσηγήσεις του σὲ συνέδρια στὴν Ἑλλάδα, τὴν Κύπρο καὶ ἄλλοῦ. Παρὰ τὴν ποικιλία τῶν θεμάτων ὁ κεντρικὸς πυρήνας τους εἶναι ἡ ἐμμονὴ σὲ κάθε πτυχὴ τῆς παράδοσής μας, εἴτε πρόκειται γιὰ γλῶσσα, γιὰ ἱστορία, ἐθνικὲς ἐπετείες, παρελάσεις, ἐθνικὴ ταυτότητα, θεσμούς, πίστη καὶ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν, θρησκευτικὰ σύμβολα καὶ ἀνθρώπινα δικαιώματα σὲ σχέση μὲ ὅσα συμβαίνουν στὶς ευρωπαϊκὲς χώρες καὶ συνδέονται μὲ ἀνάλογα θέματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ ἑλληνικὸ κοινό. Μαχητικὸς, ἀποδεικτικὸς, μὲ σαφῆ ἐπιχειρήματα καὶ χωρὶς περιττολογίες, ἐνημερώνει πολλὰς φορὲς καὶ περὶ τὰ «θεωρητικῶς αὐτονόητα». Μὲ αὐτὰ ὡς κύρια χαρακτηριστικὰ, μαζί μὲ γλῶσσα ζωντανή, κατασταλαγμένη καὶ ζουμερή, μᾶς προσφέρει ἓνα ἐνδιαφέρον βιβλίον, ποὺ ὅλοι θὰ κερδίσουν ἀναδιφώντας στὶς σελίδες του, εἴτε σὲ γνώσεις εἴτε σὲ ἦθος, ἀπὸ τὸ ἐν λόγω θέμα, τὸ ὁποῖο μὲ τόσο πάθος καὶ ἀφοσίωση ὑποστηρίζει ὁ συγγραφέας.

*Χριστιανοὶ στὸν δημόσιο χῶρον
Πίστη ἢ πολιτιστικὴ ταυτότητα;*

Σταύρου Ζουμπουλάκη

Βιβλιοπωλεῖον τῆς ΕΣΤΙΑΣ

«ἔστία ἰδεῶν»

Ἀθήνα 2010

Ἀσφαλῶς εἶναι σίγουρο ὅτι σὲ κάποιους δὲν θὰ ἀρέσουν ὀρισμένες ἀπόψεις, τοῦ κ. Ζουμπουλάκη, ποὺ διατυπώνονται στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου, ὁ ψυχραϊμὸς παρατηρητῆς θὰ σεβαστεῖ, ὅμως, τὴν ἤρεμην καὶ ἀπὸ ἀπόσταση παρακολούθησιν διαφόρων θεμάτων, γεγονὸς ποὺ ἀφήνει νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἢ χωρὶς προσω-

πικὲς ἀντεγκλήσεις ἢ συμφέροντα τοποθέτηση τοῦ συγγραφέα, ποὺ φαίνεται νὰ γνωρίζει πολὺ καλά τὰ ζητήματα ποὺ προσεγγίζει καὶ ἀνατέμνει μὲ προσοχὴ ἐν προκειμένῳ. Στὴν εὐχάριστη ἀνάγνωση συμβάλλει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σαφῆ ἔκθεση τῶν ἀπόψεών του καὶ τὴν μικρὴ ἔκταση κάθε κεφαλαίου, καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ γνώση τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, ποὺ χειρίζεται ὑποδειγματικὰ, καὶ ἀσφαλῶς ἡ βαθιὰ καλλιέργειά του. Στὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου περιλαμβάνονται μεταξὺ ἄλλων θέματα ὅπως: Σημειώσεις γιὰ τὴ χριστιανικὴ στροφὴ τοῦ Γ. Θεοτοκά, Τὸ σύνορον καὶ ὁ Χρ. Γιανναράς, Τὸ ἀνανεωτικὸ ἐγχείρημα τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν τοῦ Βόλου, Ὁ Θάνατος Λίποβατς ὡς χριστιανὸς στοχαστῆς, Γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ καὶ τὸν Χρῆστο Παπανικολάου, Ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξίαν ὡς περιεχόμενον πίστεως στὴν Ὁρθοδοξίαν ὡς πολιτιστικὴ παράδοση (Δ.Ι. Πάλλας), «Ἐκκλησία: Συλλειτουργία ἐπισκόπου, κλήρου καὶ λαοῦ». Στ' ἀλήθεια; Ἡ γεωγραφικὴ ἀνακατανομὴ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίες, Τὰ θρησκευτικὰ ὡς βιβλικὸ μάθημα καὶ οἱ μουσουλμάνοι μαθητὲς κ.ἄ. Ἐνα πολὺ ἐνδιαφέρον βιβλίον, ποὺ δὲν ἀποσκοπεῖ σὲ ἀποδόμηση ἀλλὰ σὲ περισκεψὴ καί, γιατί ὄχι, σὲ συζήτηση ἐποικοδομητικὴ, σὲ καιροὺς ποὺ «ἐναντίος (ἔστι) ὁ ἄνεμος», κατὰ παραφθορὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ «ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος» (Μτ. 14,24), ποὺ παραθέτει ὁ συγγραφέας ἀπὸ μία ἐπιστολὴ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου, ὅπου γίνεται ὑπαινιγμὸς γιὰ μία «ἄλλη ἄγρια εὐαγγελικὴ θαλασσοταραχὴ»...

Ἐπιμέλεια: Λίτσα Ἰ. Χατζηφώτη

● Ἐκδήλωση μὲ ἀφορμὴ τὴν μνήμη τῶν Εὐρυτάνων Ἁγίων διοργανώθηκε ἀπὸ τὴν Πανευρυτανικὴ Ἐνωση καὶ τὸν Πολιτιστικὸ Σύνλογο Βραγγιανῶν «Ἀναστάσιος Γόρδιος», στὶς 17.10.2010 στὸν Ἰ. Ν. Ἁγ. ΓεωργίουΚαματεροῦ, μετὰ τὴν Θ. Λειτουργία. Γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ὁσίου Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ μίλησε ἡ θεολόγος κ. Μ. Μαμασοῦλα.

● Γιὰ δέκατη ὄγδοη συνεχῆ χρονιὰ πραγματοποιήθηκαν στὸν Μητροπολιτικὸ Ἰ. Ν. τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Χαλκίδος οἱ ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις πρὸς τιμὴν τοῦ Προστάτου τῆς Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλύτου, μὲ τὴν ἐπισημοσύνη «Δημήτρια». Στὶς ἐκδηλώσεις αὐτές, κατὰ παράδοση μεταφέρεται ἀπὸ κάποια Ἐνορία τῆς Μητροπολιτικῆς Περιφέρειᾶς κυρίως, μία ἀπὸ τὶς ἱστορικὲς καὶ σεβάσιμες Ἱερὲς Εἰκόνες τῆς Παναγίας, γιὰ νὰ συνορτάσει μὲ τὸν Ἅγιο Δημήτριο. Ἐφέτος φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὶς 20 ὠς τὶς 28 Ὀκτωβρίου ἡ Εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Γαλακτοτροφούσης, ποὺ φυλάσσεται στὸν Ἰ. Ν. Ἁγ. Ἀναργύρων Καμαρίων Ἰστιαίας. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς παραμονῆς τῆς Εἰκόνας στὸν Ἰ. Ν. τοῦ Ἁγίου Δημητρίου πραγματοποιήθηκαν καθημερινὰ Ἱ. Ἀκολουθίες, Θ. Λειτουργίες, Ἱ. Παρακλήσεις καὶ Ἱ. Ἀγρυπνίες καθὼς καὶ ποικίλες πνευματικὲς καὶ πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις.

● Τιμητικὴ διάκριση στὸν πολιὸ τ. Ἱεροκέρυκα τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν Ἀρχιμ. Καλλίστρατο Λυράκη ἀπένευμε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Ἰγνάτιος στὸ πλαίσιο συνάξεως τῶν Κληρικῶν ὑπευθύνων τῶν Ἐνοριακῶν Συνάξεων Μελέτης Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν Ἐσπερινῶν κηρυγμάτων τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ π. Καλλίστρατος ἔδωσε πρακτικὲς ὁδηγίες γιὰ τὴν διευθέτηση τῆς κορυφαίας αὐτῆς διακονίας τους. Ὁ Σεβ. ἐξῆρε τὴν πολυετῆ, θεοφιλῆ προσφορὰ τοῦ τιμωμένου στὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπογράμμισε τὴν ταπείνωσή του, τοὺς ἱεραποστολικούς του ἀγῶνες, τὴν ἀπόλυτη ἀνιδιοτέλειά του καὶ τὴν πολύτροπη προσφορὰ του στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Προλογίζοντας τὴν Σύναξη, ὁ Σεβασμιώτατος τόνισε ὅτι σκοπὸς τῶν πνευματικῶν αὐτῶν ἐνοριακῶν συγκεντρώσεων εἶναι ἡ κατήχηση τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ σπουδὴ τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι διαχρονικὰ ζωντανὸς καὶ σωστικός. Κάλεσε ἐπίσης τοὺς Κληρικούς νὰ ἔχουν πάντοτε τὴ συνείδηση ὅτι αὐτὸ ποὺ διδάσκουν δὲν εἶναι λόγος ἀνθρώπων, ἀλλὰ Λόγος Χριστοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ Ἀναστάντος.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Τακ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π.Α.Θ
Αριθμός Άδειας 10

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1856/2004 ΚΕΜΠΑ
ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Ίω. Γενναδίου 14 115-21 Άθήναι
Τηλ. 210-72.72.253. Fax: 210-72.72.251
ISSN 1105-7203